

Usporedne evaluacije OPAC-a izabranih narodnih knjižnica u Republici Hrvatskoj i svijetu

Pekas, Leo

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:280833>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-26**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
Ak. god. 2021./2022.

Leo Pekas

**Usporedne evaluacije OPAC-a izabranih narodnih
knjižnica u Republici Hrvatskoj i svijetu**

Diplomski rad

Mentor: doc. dr. sc. Tomislav Ivanjko

Zagreb, lipanj 2022

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenoj i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Leo_Pekas_____

(potpis)

Sadržaj

Sadržaj	iv
1. Uvod.....	1
2. Povijesni razvoj knjižničnih OPAC-a	2
2.1. Prva generacija OPAC-a.....	4
2.2. Druga generacija OPAC-a	6
2.3. Treća generacija OPAC-a.....	8
2.4. Promjene potreba korisnika	9
2.5. Karakteristike kataloga nove generacije.....	12
2.6. OPAC 2.0.....	16
2.7. Pogledi na OPAC 2.0 značajke.....	19
2.8. Primjeri evaluacija knjižničnih OPAC-a	22
3. Usporedne evaluacije OPAC-a izabranih narodnih knjižnica u Republici Hrvatskoj i svijetu 24	
3.1. Opis istraživanja, cilj istraživanja i istraživačka pitanja.....	24
3.2. Metodologija, uzorak i tijek istraživanja	25
3.3. Rezultati.....	36
3.3.1. Analiza učestalosti ispitanih značajki	40
3.3.2. Usporedba značajki svjetskih i hrvatskih OPAC-a	44
3.3.3. Međusobna usporedba značajki svjetskih OPAC-a	46
3.3.4. Međusobna usporedba značajki hrvatskih OPAC-a.....	46
3.3.5. OPAC 2.0 značajke	47
4. Rasprava.....	50
5. Zaključak.....	53
6. Literatura.....	55
Popis slika i tablica.....	57
Prilozi	58
Sažetak	62
Summary	63

1. Uvod

Ovaj rad daje prikaz pojave i razvoja knjižničnih OPAC-a (Online public access catalog) te je pritom usredotočen na same početke, ali i kasnije faze spomenutog razvoja. Na temelju prethodne literature na temu knjižničnih OPAC-a, daje se pregled okolnosti pod kojima se u okviru knjižničnih ustanova javlja potreba za unaprjeđenjem onih usluga koje su od najveće važnosti za njihove korisnike – usluge dohvaćanja željene građe. Upravo se u tu svrhu javlja potreba za razvojem alata kao što je knjižnični katalog, koji s vremenom poprima i svoj online oblik.

Ipak, kako je u radu opisano, sami prelazak knjižničnog kataloga u online okruženje (čime postaje poznat kao OPAC) nije predstavljao kraj potrebe za njegovim napretkom. Potreba njegovog konstantnog unaprjeđivanja tako postaje imperativ, prvenstveno uvjetovan jednako tako konstantnim promjenama u okviru korisničkih potreba i očekivanja. S vremenom, knjižnični OPAC kao alat pomiče svoju orijentaciju sa služenja samim knjižnicama u pogledu poboljšanog rukovanja podacima te nadvladavanja prostorne udaljenosti u komunikaciji te se počinje usmjeravati upravo na promjenjiva očekivanja korisnika. Tako s vremenom navike korisnika počinju podrazumijevati i aktivnu interakciju sa sučeljima s kojima se susreću u okviru world wide web-a, u koja isto tako spadaju i sučelja knjižničnih OPAC-a. Iz tog razloga se pojavljuje i ideja o OPAC-u 2.0, što upravo predstavlja interaktivnu varijantu prethodnih online kataloga knjižnica.

Praktični dio rada podrazumijeva usporedne evaluacije OPAC-a pet narodnih knjižnica u svijetu, kao i pet narodnih knjižnica u Republici Hrvatskoj. Spomenute usporedne evaluacije će se provesti pomoću popisa značajki (engl. *checklist*) čija će se prisutnost evidentirati za svaki od odabranih OPAC-a. Sami popis značajki je pak oblikovan kao presjek popisa iz dosadašnjih evaluacija OPAC-a koje su se oslanjale na istu metodu.

Cilj evaluacije prikazane u ovome radu je dati prikaz stupnja razvoja evaluiranih OPAC-a, staviti naglasak na ispitane značajke ovisno o njihovoj učestalosti, ispitati postojanost OPAC 2.0 značajki kod odabranih OPAC-a te u konačnici dati realnu sliku odnosa između svjetskih i hrvatskih OPAC-a narodnih knjižnica prema stupnju njihovog razvoja.

2. Povijesni razvoj knjižničnih OPAC-a

Uključivanje tehnologije u rad knjižničnih ustanova predstavlja proces koji je započeo u drugoj polovici dvadesetog stoljeća te koji traje sve do danas. Glavne razloge uvođenja tehnologije u rad ove vrste ustanova treba tražiti u naglome porastu literature sa područja prirodnih i tehničkih znanosti koji se javlja kroz period pedesetih i šezdesetih godina prošloga stoljeća. Upravo iz tog razloga, prije svega znanstvene knjižnice počinju težiti sustavima koji će služiti kao rješenje za brže pronalaženje objavljenih članaka i građe općenito, na način da potpomognu njihovo predmetno označivanje (Barbarić, 2003). Osim rješenja za brže pronalaženje, tj. lakše dohvaćanje knjižnične građe, tehnologija u razvoju knjižnicama općenito počinje predstavljati i buduće rješenje u kontekstu pohrane, kao i iskorištavanja informacija, obzirom da do tada standardne metode korištene u te svrhe prestaju biti učinkovite. Upravo iz tog razloga, knjižnice kao informacijske ustanove uviđaju važnost korištenja novih tehnologija u svrhu poboljšanja učinkovitosti svojih usluga (Adhe i Mukhyadal, 2014). U svakom slučaju, može se zaključiti kako knjižnice razvoj tehnologije s vremenom počinju promatrati kao izrazito koristan alat za unaprjeđenje svojeg poslovanja i pružanja usluga, prije svega u vidu pohrane i pronalaženja informacija.

Također, u literaturi se uvođenje tehnologije u rad knjižnica opisuje i pojmom automatizacija, koji podrazumijeva pojavu novih načina rukovanja informacijama. Isto tako, proces automatizacije podrazumijeva tehnologiju povezanu sa oblikovanjem i razvojem procesa i sustava koji uvelike smanjuju potrebu za ljudskom intervencijom prilikom obavljanja određenih zadataka (Adhe i Mukhyadal, 2014). U kontekstu knjižničnih ustanova, to se prije svega odnosi na tehnologiju koja ispunjava već spomenute zadaće pohrane i dohvaćanja informacija.

Adhe i Mukhyadal (2014) naglašavaju kako knjižnice kao informacijske ustanove svoju ulogu ostvaruju u skladu sa činjenicom da ljudsko znanje neprestano raste. Kao rezultat toga, kod korisnika knjižnica se javlja potreba da posegnu za tim znanjem u brzom roku, uz pomoć adekvatnih alata. Važno je naglasiti i kako spomenuti rast znanja koji knjižnice potiče na automatizaciju podrazumijeva povećani broj literature sa raznih područja, koja se kao takva bavi raznim predmetima te koja varira po svojoj veličini. Dakle, osim same količine novonastalih informacija javlja se i pomak po pitanju varijabilnosti te kompleksnosti informacija. Na temelju toga, može se zaključiti kako je korištenje informacijskih tehnologija u knjižnicama odgovor na naglo povećanje količine informacija sa raznih područja u raznim oblicima, dodatno potaknut pojavom raznih tehnologija koje mogu pospješiti dohvaćanje tih

istih informacija. Osim teorijske pozadine koja se nalazi iza potrebe knjižnica da se okrenu automatizaciji, važni su i konkretni faktori koji zahtijevaju uvođenje tehnologije u knjižnice, poput mogućnosti rukovanja sa podacima i informacijama neovisno o njihovoj količini, brzo procesiranje, kao i rukovanje informacijama, standardizacija knjižničnih procedura, nadvladavanje geografske udaljenosti u komunikaciji i općenito veća kvaliteta u izvođenju. Jasno, riječ je o onim faktorima knjižničnog poslovanja čija će se automatizacija kasnije uvelike odraziti i na poslove izrade kataložnih zapisa, kao i na pojavu prvih javno dostupnih online kataloga (OPAC-a).

Proces automatizacije u knjižnicama je prvobitno predstavljao uvođenje (svojevremeno) novih tehnologija za pohranu podataka poput bušenih kartica i magnetskih traka, da bi se kasnije pojavili i prvi kataložni zapisi na mikrofiševima, izrađeni pomoću računala (Barbarić, 2003). Nadalje, važan period tehnološkog napretka u knjižničnim ustanovama predstavljaju godine koje su uslijedile, počevši sa periodom ranih sedamdesetih godina. Tada se u brojnim fakultetskim i sveučilišnim knjižnicama, poput onih u Stanfordu i Chicagu, pojavljuju brojni projekti koji podrazumijevaju informatizaciju knjižnica. Također, vrijedno je i spomenuti osnivanje Centra za kataložna istraživanja (CCR) u Velikoj Britaniji, koji je nastao kao rezultat početka stvaranja strojno čitljivog kataloga na Sveučilištu u Bathu (Barbarić, 2003). Riječ je o eksperimentu Mauricea Linea da razvije online katalog koji će primati kratke unose te koji će omogućiti direktan pristup određenom zapisu i njegovoj lokaciji na najjednostavniji mogući način (Kinsella i Bryant, 1987). Kroz period šezdesetih godina prošloga stoljeća, počinju se javljati prvi pokušaji omogućavanja pristupa kataložnim zapisima putem online kataloga, paralelno sa navedenom praksom izrade kataloga na mikrooblicima te računalno proizvedenim katalozima u obliku knjiga. Unatoč njihovoj pojavi, važno je napomenuti kako su takve, početne inačice kataloga sa online pristupom bile znatno ograničene (Barbarić). Ali isto tako, ti pokušaji su važni jer ističu pomak fokusa knjižnica sa analognih alata na uporabu tehnologije, odnosno računala u svrhu omogućavanja pristupa za svoje krajnje korisnike.

Druga polovica sedamdesetih godina je donijela dodatni pomak u okviru preduvjeta koji su bili potrebni za daljnji napredak automatizacije u knjižnicama. Tako valja istaknuti pojavu MARC formata i ISBD standarda, koji će u budućnosti predstavljati pravilo prilikom izrade kataložnih zapisa. No osim MARC-a i ISBD-a, važno je spomenuti i pojavu velike promjene na tržištu tehnologije, koja je rezultirala povećanom dostupnošću računala koja su postajala sve jeftinija, uz sve veće mogućnosti (Barbarić, 2003).

Uzevši u obzir sve navedeno, može se zaključiti kako je početak druge polovice prošloga stoljeća sa sobom donio okolnosti u vidu sve veće količine informacija sa svih područja te u raznim oblicima što je izravno rezultiralo i promjenama u kontekstu poslovanja knjižničnih ustanova, odnosno u načinima na koje te ustanove pristupaju pohrani i dohvaćanju informacija. Isto tako, može se zaključiti kako pojava prvih alternativnih metoda pohrane i dohvaćanja informacija koje se pojavljuju kao odgovor na te okolnosti ujedno predstavljaju i podlogu za daljnji tehnološki napredak u knjižnicama, čiji izrazito važan dio čini i pojava prvih OPAC-a.

Prije samoga opisa pojave i razvoja OPAC sustava u knjižnicama, važno je napomenuti i određene zadaće koje su OPAC-i trebali ispuniti. Prema Hildrethu (1982, navedeno u Merčun i Žumer, 2013), zadaća knjižničnog kataloga općenito je ta da korisnicima omogući pretraživanje i pronalaženje materijala koje knjižnica sadrži, bez pomoći djelatnika knjižnice. Međutim, kako Merčun i Žumer naglašavaju, prva generacija kataloga je obilježena manjkavostima po pitanju izlaženja u susret korisničkim potrebama. Prema Barbarić (2003), kao glavni razlog neprilagođenosti prvog OPAC-a korisnicima knjižnica treba prepoznati činjenicu kako je on „izrastao na temeljima sustava koji su prvobitno razvijani za potrebe posudbe“. Dakle, u početnoj fazi razvoja OPAC-a, nit vodilja njihovog razvoja nije pratila korisničke potrebe, već samo poslovanje knjižnica. Prema Merčun i Žumer (2013), to je rezultiralo time da su OPAC-i u svojim počecima bili prilagođeni dobro kvalificiranim knjižničarima, dok isto tako nisu bili prilagođeni neiskusnim korisnicima. U svakom slučaju, slabosti OPAC-a koje su bile prepoznate u prvoj fazi njihovog razvoja će poslužiti kao temelj za njihov daljnji napredak u godinama koje su slijedile.

2.1. Prva generacija OPAC-a

Kao jedan od primjera pojave prve generacije OPAC-a treba izdvojiti sustav prisutan u Knjižnici državnog sveučilišta Ohio (Barbarić, 2003). Riječ je o sustavu koji je pružao dosta širok raspon pristupnica za zapise, koje je isto tako pohranjivao za svaki primjerak knjižnične građe. Također, važno je napomenuti kako je ista knjižnica 1975. godine (Barbarić) korisnicima omogućila pristup sustavu, pomoću za tu svrhu postavljenih terminala, te da je spomenuti online sustav svojevrjemenom predstavljao sredstvo nadopunjavanja kataloga na listićima, sve dok takav online sustav ne bi postignuo iste one pristupnice koje sadržava i klasični katalog. Iz toga se lako očituje kako su katalogi prve generacije prije svega na neki način predstavljali pomoćni alat u knjižnicama, koji kao takav još uvijek nije bio središnje sučelje korisničke interakcije sa građom koju knjižnica posjeduje. No, s vremenom se u kontekstu OPAC-a pojavljuje i pomak po pitanju elemenata koji opisuju građu u katalogu. Tako se 1978. godine (Barbarić) osim do

tada prisutnih elemenata bibliografskog opisa u vidu imena autora, naslova djela, izdavača, inventarnog broja te podatka o dostupnosti građe javlja i mogućnost pretraživanja građe po predmetnicama.

Sa suvremenije točke gledišta, Aghauche i Umeaku (2016) naglašavaju prepoznate prednosti koje pojava OPAC-a donosi u kontekstu korištenja knjižničkog kataloga općenito. Naspram tradicionalnih kataloga na karticama, prepoznate su tako prednosti poput dinamičnosti prilikom sortiranja kataloga, koja podrazumijeva korisničke mogućnosti odabira kriterija sortiranja u vidu autora, naslova, ključnih riječi i sl. Nadalje, autori (Aghauche i Umeaku) naglašavaju i poboljšanje koje uvodi povezivanje više varijanti autorovog imena, kao i mogućnost pretraživanja na temelju bilo koje riječi iz naslova i drugih polja. Također, korist ostvarena pojavom online kataloga je i ona praktične prirode, stoga ne treba zanemariti činjenicu da ovakva vrsta kataloga predstavlja kvalitetnu alternativu fizičkoj pohrani koju su zahtjevali tradicionalni katalozi. Isto tako, praktičnost ostvarena online katalozima od iznimne je važnosti i za one korisnike kojima bi u suprotnom iz zdravstvenih razloga bio onemogućen fizički pristup katalogu. Konačno, prednost online kataloga nad tradicionalnim katalozima je ostvarena i iz razloga što je njihovo ažuriranje znatno lakše i učinkovitije.

No ipak, bez obzira na spomenuti pomak u vidu novih mogućnosti kod pretraživanja građe pomoću OPAC-a prve generacije, važno je napomenuti kako je sama priroda pretraživanja dobrim dijelom bila stroga i ograničena. U tom pogledu, postepeni razvoj prve generacije OPAC-a je rezultirao mogućnošću pretraživanja građe prema imenu autora na dva načina: unošenjem potpunog imena autora te unošenjem prvih šest znakova prezimena autora zajedno sa prvih nekoliko slova autorovog imena. U slučaju korporativnog autora, unos bi sadržavao prvih šest znakova prve riječi imena, a drugi unos prvih nekoliko znakova druge riječi imena (Barbarić, 2003). Ograničavajuća pravila pretraživanja su bila prisutna i prilikom pretraživanja po predmetnicama te signaturi, za kojega Reynolds (1985, navedeno u Barbarić) tvrdi da ne predstavlja pomak u usporedbi sa pretraživanjem građe pomoću kataložnih listića. Postoje i studije iz prve polovice osamdesetih godina (Cochrane i Markey, 1983, navedeno u Christensen, 2013) koje su fokusirane na probleme sa korisničkim pretraživanjem, koje je u pravilu rezultiralo neuspjehom kod svih pretraživanja kod kojih korisnici nisu znali egzaktni objekt pretraživanja. Iz navedenih, ograničavajućih i strogih karakteristika pretraživanja pomoću OPAC-a prve generacije se jasno ističe razlog zašto se njihova uporaba odvijala paralelno sa uporabom kataložnih listića.

Prema Christensenu (2013), prvu generaciju online kataloga je potrebno promatrati kao usputni proizvod automatizacije procesa cirkulacije i metapodatkovne razmjene između knjižnica. Shodno tome, riječ je o sustavima koji su više orijentirani ka podršci unutarnjeg poslovanja knjižnica nego ostvarenju usluga za korisnike. No unatoč svemu navedenome, Reynolds (1985, navedeno u Barbarić, 2003) prepoznaje i određene prednosti koje su prvi OPAC-i ostvarili. Tako naglašava njihovu korisnost u vidu pružanja informacija o dostupnosti tražene građe – karakteristici prvih OPAC-a koju su korisnici vrlo brzo usvojili prilikom svojih pretraživanja. Riječ je o pomaku u odnosu na prethodne kataloge u obliku listića i knjiga, obzirom da je korisnicima uz bibliografski zapis bio dostupan i podatak o dostupnosti.

2.2. Druga generacija OPAC-a

Nakon razdoblja kasnih šezdesetih te sedamdesetih godina prošloga stoljeća kroz koji su se jasnije uvidjele određene manjkavosti i potencijalne buduće prednosti kod online kataloga, započeo je period osamdesetih godina koji je ujedno označio i pojavu druge generacije OPAC-a. Pojava druge generacije OPAC-a uvodi znatan broj novosti u korisničko pretraživanje, u koje spadaju mogućnost uporabe Booleovih operatora, kao i kraćenja upita te mogućnost pretraživanja na temelju ključnih riječi, upravljanja samim prikazom dohvaćenih bibliografskih zapisa i pružanja pomoći korisniku. Također, još jedna ključna karakteristika OPAC-a druge generacije je ta da je njihov razvoj obilježila svijest i nastojanje da se oblikuju sustavi čiji će primarni cilj biti osiguravanje pristupa bibliografskim zapisima za krajnje korisnike (Barbarić, 2003). Općenito promatrajući pojavu i razvoj OPAC-a druge generacije, Ortiz-Repiso i Moscoso (navedeno u Barbarić). prepoznaju nastojanja primjene komercijalnih sustava pretraživanja u informacijskoj industriji kao primarni pokretač prelaska sa prve na drugu generaciju OPAC-a. Po pitanju samoga pretraživanja, važno je napomenuti napredak koji podrazumijeva mogućnost izbora između dvije opcije pretraživanja – jednostavnog i naprednog. Jednostavno pretraživanje je tako namijenjeno korisnicima kataloga koji se mogu smatrati početnicima, dok napredno pretraživanje predstavlja opciju za nešto iskusnije i naprednije korisnike te ujedno nudi i pretraživanje pomoću Booleovih operatora. Iz navedenih karakteristika OPAC-a druge generacije može se zaključiti kako je bila riječ o sustavima koji su omogućavali poboljšane mogućnosti kako pretraživanja, tako i pregledavanja i odabira bibliografskih zapisa, kao i poboljšane mogućnosti sustava po pitanju korisničkog usmjeravanja.

U nastavku slijedi pregled literature po pitanju prednosti, ali i određenih prepoznatih nedostataka OPAC-a druge generacije. Xu (1996, navedeno u Ghazali i Mansor, 2011) stavlja

naglasak na prednost koju druga generacija OPAC-a ostvaruje nad fizičkim katalogima, a samim time i nad OPAC-ima prve generacije koji se na takvu vrstu kataloga uvelike i oslanjaju. Prije svega, istaknuta je prednost na temelju mogućnosti povezivanja pojmova pomoću Booleovih operatora prilikom pretrage. No isto tako, druga generacija OPAC-a je korisnicima predstavila i veći broj pristupnica pomoću kojih su korisnici mogli pretraživati bibliografske zapise, poput ključnih riječi u naslovu, klasifikacijskih brojeva, kao i predmetnih odrednica. No unatoč novim značajkama, poznati su i određeni nedostaci druge generacije online kataloga, pa tako Hildreth (1982, navedeno u Ghazali i Mansor, 2011) spominje manjak korisničke pomoći u vidu prijedloga alternativnih metoda pretraživanja uslijed neuspješnih pretraživanja, dohvaćene rezultate koji nisu sadržajno obogaćeni sažetkom ili recenzijama, rezultate koji nisu poredani prema kriteriju relevantnosti, manjak istraživačke karakteristike po pitanju pregledavanja dobivenih rezultata kako bi se otkrio sadržaj srodan onome koji se traži te slabost pri prijevodu pojmova iz upita u vokabular kataloga.

Large i Baheshti (1997, navedeno u Ghazali i Mansor, 2011) isto tako naglašavaju kako kod OPAC-a druge generacije postoje i određene mane, koje su prije svega vezane uz učinkovitost pretraživanja te rezultate koji nisu nužno zadovoljavajući. Autori prepoznaju i nekoliko mogućih uzroka za prisutnost spomenutih problema, poput činjenice da postoji više tipova korisnika OPAC-a, što predstavlja faktor koji je izravno povezan sa početnom stručnošću sa kojom korisnici pristupaju pretraživanju pomoću kataloga. Također, na zadovoljstvo rezultatima utječu i faktori različite razine predmetnog znanja te nužnost poznavanja relativno preciznih informacija o zapisima koji se pretražuju. Osim toga, problematika pretraživanja i kvalitete dohvaćenih rezultata je uvelike određena i raznolikošću između OPAC-a druge generacije u vidu mogućnosti pretraživanja, dizajna sučelja, veličini podatkovne baze, vremenu odgovora na upit, kao i sadržaja bibliografskog zapisa. Također, razlog treba tražiti i u širokom rasponu predmetnih domena koje OPAC-i druge generacije obuhvaćaju, što ujedno podrazumijeva i potrebu da ti sustavi efektivno procesuiraju pretraživanja na raznim mogućim predmetnim područjima. Zaključno, još jedan prepoznati nedostatak prisutan prilikom pretraživanja pomoću OPAC-a druge generacije je vraćanje prevelikog broja zapisa kao rezultata pretraživanja, što podrazumijeva to da korisniku preostaje opcija da pregledava vraćene zapise kako bi eventualno došao do onoga kojega uistinu traži. Prema Barbarić (2003): „Iako se korisnik može kretati kroz takve zapise, njihova će ga brojnost, vjerojatno, obeshrabiliti, zbuniti, zamoriti i oduzeti mu previše vremena.“ Nadalje, alternativa pregledavanju kroz spomenuti vrlo moguć prevelik broj vraćenih zapisa prilikom pretraživanja

u slučaju OPAC- a druge generacije, korisniku ostaje preoblikovanje, odnosno kompletna promjena zadanog upita. Zaključno, može se naglasiti kako drugu generaciju OPAC-a karakteriziraju promjene u odnosu na prethodnu generaciju online kataloga, što podrazumijeva uvođenje mogućnosti korištenja Booleovih operatora, kraćenja upita te ključnih riječi kao novosti prilikom pretraživanja, kao i mogućnosti upravljanja dohvaćenim rezultatima. No OPAC-i druge generacije su isto tako obilježeni i navedenim manama prisutnima prilikom pretraživanja i dohvaćanja rezultata, što se u konačnici odražava i na korisničko zadovoljstvo, odnosno potencijalno nezadovoljstvo prilikom njihovog korištenja.

Iz sveukupnog dosadašnjeg pregleda literature se jasno može izvesti zaključak kako je uvođenje tehnologije predstavilo veliki korak za knjižnične ustanove te da je riječ o trajnoj promjeni u čijem se središtu nalazi pojava i razvoj OPAC-a. Glavni razlog definicije OPAC-a kao primarnog rezultata modernizacije knjižnica treba promatrati u činjenici da se radi o alatima za dohvaćanje koji uvelike doprinose približavanju korisnika knjižničnoj građi. S vremenom, kako su se sami sustavi razvijali, sve jasnije su bile pojedine potrebe za njihovim poboljšanjem. Tako su prvotno definirane mane poput neprilagođenosti kod pretraživanja pomoću OPAC-a prve i druge generacije dovele do spoznaje nužnosti da buduće generacije online kataloga budu dodatno prilagođene korisničkim potrebama. K tome, Kinsella i Bryant (1987) predviđaju kako će i revolucija u komunikaciji koju dovodi tehnologija zasigurno rezultirati promjenama u okviru razvoja OPAC-a, no isto tako predviđaju i znatan broj istraživanja koja su usredotočena na konvencionalne zadaće online kataloga, prije svega na dohvaćanje bibliografskih zapisa. Samim time se može zaključiti kako je za što kvalitetniji razvoj OPAC-a od velike važnosti usklađivanje tradicionalnih zadaća kataloga u vidu pretraživanja sa promjenama koje dovode napredak tehnologije i korisničke potrebe.

2.3. Treća generacija OPAC-a

Tijekom osamdesetih godina dvadesetog stoljeća se pojavljuje niz projekata i studija fokusiranih upravo na OPAC-e, odnosno na njihov budući razvoj. Usredotočenost na online kataloge u knjižnicama je s vremenom dovelo i do promišljanja o onim karakteristikama koje bi trebale biti prisutne kod OPAC-a treće generacije. Tako se u literaturi spominju očekivanja budućih karakteristika OPAC-a koje se mogu podijeliti na one vezane za sami proces pretraživanja bibliografskih zapisa te karakteristika vezanih za pružanje dodatne pomoći i smjernica za korisnike. U kontekstu napretka kod pretraživanja, OPAC-i treće generacije bi za korisnike knjižnica trebali osigurati tehnike pretraživanja koje se kao takve ne temelje na Booleovim operatorima, te koje podrazumijevaju napredno pretraživanje po predmetu.

Također, naglašava se važnost mogućnosti korištenja prirodnog jezika pomoću tezaurusa ili rječnika prilikom postavljanja upita te dodavanje većeg broja elemenata i pristupnica bibliografskim zapisima u svrhu njihovog obogaćivanja. Nadalje, u vidu pomoći za korisnike, značajke koje svoju ulogu mogu ostvariti kod OPAC-a treće generacije su osiguravanje pomoći u trenutku kada je korisniku potrebna, ispravljanje grešaka pri pisanju upita, kao i pomoć po pitanju preoblikovanja upita, prikaz rezultata koji je na temelju korisničkog upita najrelevantniji i sl (Tedd, 1994, navedeno u Barbarić, 2003).

Ghazali (2011) isto tako opisuje karakteristike pretraživanja kod OPAC-a treće generacije te tvrdi kako je riječ o alatima koji nude poboljšano pretraživanje i tehnike povezivanja, kao i redanje dohvaćenih rezultata na temelju kriterija relevantnosti. Također, riječ je o katalozima čiji su zapisi obogaćeni dodatnim kontroliranim i nekontroliranim pristupnicama te su za stvaranje takvih kataloga zaslužni stručnjaci sa područja dohvaćanja informacija. Konačno, Ghazali tvrdi kako OPAC-e treće generacije određuje mogućnost korištenja prirodnog jezika prilikom pretraživanja te dizajn koji prije svega pruža poboljšani sustav pretraživanja na svim razinama samoga procesa pretraživanja. Osim toga, u literaturi se spominje i definicija OPAC-a treće generacije nastala na američkom Državnom sveučilištu Pennsylvania, koja nije usredotočena na nabrojanje svih onih značajki koje bi jedan OPAC treće generacije trebao ostvariti, već na samu prirodu takvog sustava. Tako se navodi kako OPAC treće generacije treba „pružiti razrađen pristup običnim korisnicima“ (Barbarić, 2003) te osloboditi korisnike od obaveze tumačenja knjižnične prakse. Joy (1995, navedeno u Barbarić) navodi da OPAC-i treće generacije korisnicima moraju biti upotrebljivi na prvi pogled. No unatoč prvotnim očekivanjima, Barbarić naglašava kako OPAC-i treće generacije kao sustavi koji su prije svega pristupačni i uporabljivi za korisnika nisu prisutni u vrijeme pisanja spomenutog pregleda, već je jedini stvarni napredak koji se jasno nazire kod OPAC-a treće generacije u odnosu na njegove prošle generacije mogućnost pristupa samome katalogu putem World Wide Web-a. Iz pregleda literature po pitanju OPAC-a treće generacije te onih značajki koje ih određuju, može se zaključiti kako je riječ o sustavima koji su dodatno unaprijeđeni u vidu mogućnosti pretraživanja, ali i pregledavanja. No osim toga, veliki naglasak je stavljen i na samu pojavu takvih sustava, koja treba biti prilagođena i privlačna za korisnike.

2.4. Promjene potreba korisnika

Općenito, promatrajući sveukupni razvoj OPAC-a u knjižnicama, mogu se primijetiti brojne promjene kako u samome shvaćanju onih zadaća koje ovi sustavi trebaju obavljati, tako i u njihovoj stvarnoj praktičnoj primijeni. Tako je riječ o sustavima koji su u svojim počecima

predstavljali tek pomoćni alat za pretraživanje bibliografskih zapisa koji se kao takav koristio paralelno sa fizičkim inačicama knjižničkog kataloga. Tome je uslijedio period koji je svjedočio napretku kod pretraživanja pomoću OPAC-a u vidu korištenja Booleovih operatora te dodavanja novih pristupnica za bibliografske zapise. Ipak, i spomenuti napredak OPAC-a je bio obilježen postepenošću, obzirom da su poboljšanja kod online kataloga ujedno rezultirala i novim prepoznatim manama na koje se očekivao odgovor budućih generacija kataloga. Tako se prvo prepoznaju mane u vidu ograničenosti uporabe OPAC-a prve generacije, kao i manjak korisničke podrške u OPAC-ima druge generacije. OPAC-i treće generacije osim što trebaju donijeti sasvim nove mogućnosti u okviru pretraživanja poput korištenja prirodnog jezika, isto tako pružaju i mogućnosti koje se mogu promatrati kao odgovor na prethodno prepoznate nedostatke kod prethodnih generacija OPAC-a, prije svega u vidu pružanja brze i svestrane korisničke podrške. Ipak, kako je pregled literature pokazao, treća generacija OPAC-a je ujedno i ona čija primjena svojevremeno nije postala jednoglasni standard, već su se tek neke njene karakteristike mogle naći kod knjižničkih online kataloga, koji su osim toga zapravo predstavljali primjere OPAC-a druge generacije. Kako god, na temelju brojnih zahtjeva koji su se stavljali pred online kataloge knjižnica, jasno je zaključiti kako je riječ o sustavima koji su od iznimne važnosti kako za korisnike tako i za same knjižnice čije je poslovanje izravno povezano sa njihovim zadovoljstvom.

Nadalje, prema Christensenu (2013), katalog se može promatrati kao jezgri produkt svake knjižnice. Iz toga proizlazi i trajna potreba da se online katalozi knjižnice udalje (koliko je to moguće) od prilagođenosti praksi samih knjižnica u svrhu njihovog sve većeg približavanja potrebama korisnika. To dodatno dokazuje i činjenica da su razvoj online kataloga obilježile i brojne studije koje su ispitivale korisničke potrebe, ali isto tako i korisničko ponašanje prilikom korištenja kataloga. Te studije su nadalje rezultirale i nizom raznih prijedloga za ostvarenje razvoja i dizajna online kataloga koji su prvenstveno orijentirani na korisnika. Isto tako, spomenute provedene studije dovode i do razvoja platformi koje omogućavaju pretraživanje i otkrivanje zapisa, pomoću specifičnosti knjižničkih metapodataka i materijala, kao i pomoću atraktivnog dizajna i novih funkcionalnosti (Christensen). Upravo potrebe korisnika predstavljaju ključni faktor prema kojemu knjižnice oblikuju svoje online kataloge u svijetu koji svjedoči sve većoj modernizaciji i napretku tehnologije. Sve to u konačnici ima utjecaj na korisnička očekivanja od sučelja pomoću kojih se dohvaćaju informacije, a samim time i od sučelja kao što su online knjižnički katalozi koji bi u tom kontekstu trebali predstavljati primarni i vjerodostojni alat.

Kako je već navedeno, kontinuirani razvoj tehnologije se s vremenom bitno odražava na potrebe korisnika. Tako se kao jedna od ključnih značajki u kontekstu tehnološki potpomognutog pretraživanja informacija može promatrati pojava world wide web-a. Naime, riječ je o ostvarenju koje je korisnicima približilo iznimno kvalitetne alate za pretraživanje. Iz tog razloga, poznato je kako se s vremenom korisnici knjižnica okreću raznim web stranicama koje nisu online knjižnični katalozi kako bi proveli svoja istraživanja. Važno je naglasiti i kako se preferiranje novih alata za pretraživanje odnosi na korisnike svih vrsta knjižnica (Christensen, 2013). Isto tako, poznato je i kako je spomenuta promjena u navikama korisnika kroz period od prvih deset godina nakon pojave world wide web-a rezultirala time da akademske knjižnice izgube titulu primarnog izvora znanstvenih informacija (Christensen). Dakle, iz navedenoga se jasno može zaključiti kako knjižnični katalozi prosječnom knjižničnom korisniku počinju predstavljati zastarjeli i neprilagođeni alat, uslijed pojave sve naprednijih postrojenja za pretraživanje koje nudi world wide web.

Također, važno je naglasiti kako je kod knjižničnih ustanova, uslijed pojave spomenutih promjena kod korisničkih potreba, postojala reakcija. Tako se pojavljuju i studije koje pojedine ustanove provode u svrhu dobivanja jasnijih predodžbi o tome što njihovi korisnici očekuju od alata kao što je knjižnični katalog. Istraživanje koje je provedeno (Foster i Gibbons., 2007, navedeno u Cristensen, 2013) je tako rezultiralo izvještajem o pretraživačkim navikama kod studenata sveučilišta u Rochesteru. Shodno dobivenim rezultatima koji odražavaju potrebe nove generacije korisnika, sveučilišna knjižnica je razvila solucije za vlastiti katalog. Te solucije se prije svega oslanjaju na ostvarenje dizajna koji je fokusiran na korisnika. Još jedna poznata studija je ona koju je provela Državna i sveučilišna knjižnica u Aarhusu, 2006. godine (Askelbo, 2006, navedeno u Christensen). Riječ je o studiji koja je rezultirala različitim bihevioralnim profilima kataložnih korisnika, na temelju kojih su se kasnije mogle razviti nove usluge u okviru online kataloga. Spomenuta istraživanja pokazuju interes kojega knjižničarska struka s vremenom razvija po pitanju daljnjeg razvoja kataloga. Tako su istraživanja koja su se provodila prije svega bila usredotočena na definiranje onih značajki kataloga koje bi ga mogle učiniti pogodnijim za korisnike.

Kao jedna od ključnih karakteristika online kataloga koji uistinu pogoduju potrebama novijeg naraštaja korisnika se nameće dostupnost opcija vezanih za dohvaćanje. Riječ je o korisničkoj mogućnosti ograničavanja rezultata pretraživanja, primjerice prema kriteriju dostupnosti ili formatu. Važnost ove mogućnosti su pokazala i određena istraživanja koja pokazuju da mogućnost ograničavanja dobivenih rezultata pretraživanja korisnicima

predstavlja važan faktor na putu do otkrića relevantnih materijala (Christensen, 2013). Nadalje, studije usredotočene na kataloge su isto tako naglasile i iznimnu važnost korisničke podrške prilikom procesa pretraživanja, kao i važnost pomoći u vidu evaluacije dohvaćenih rezultata. Ipak, naglašena je i važnost nenametljivosti takvih značajki kataloga, obzirom da korisnici općenito vjeruju u vlastite vještine prilikom procesa pretraživanja (Christensen).

Iz svega navedenoga proizlazi zaključak kako se kontinuirani razvoj tehnologije uvelike odrazio na korisničke potrebe u kontekstu online kataloga, na način da se javlja jasna potreba za katalozima u čijem je središtu upravo moderan korisnik. Dolaskom doba koje je bitno određeno tehnologijom, korisnik online kataloga vjeruje u vlastite sposobnosti za pretraživanje informacija, kod kojega su mu od iznimne važnosti alati ograničavanja rezultata pretraživanja, kao i rezultati koji su poredani po relevantnosti. Ipak, jednako tako se javlja i potreba za pružanjem pomoći za korisnike koja se mora ostvariti na nenametljiv način, a osim samoga pretraživanja, izravno je povezana i sa pružanjem evaluiranih rezultata korisnicima.

Vrijedi spomenuti i kako samo ostvarenje kataloga nove generacije nije isključivo rezultat ideje o važnosti kataloga koji je prvenstveno fokusiran na korisnika. Da bi se ovakva generacija kataloga uistinu ostvarila, glavna metoda kojom knjižnice nastoje ostvariti korisničko zadovoljstvo jest aktivno uključivanje svojih korisnika u proces oblikovanja samih kataloga. Time se brojne nove značajke OPAC-a testiraju za vrijeme njihovog oblikovanja, ali i nakon njihovog uvođenja u katalog. Prema Christensenu (2013), takvo sudjelovanje korisnika u oblikovanju kataloga uključuje korisničku raspravu i komentare koji služe kao evaluacija novih ili planiranih značajki kataloga. Nadalje, jednom kada određene značajke nađu svoje mjesto u sklopu kataloga, korisnici još jednom sudjeluju u njihovoj evaluaciji, sudjelujući u testovima uporabljivosti. Na taj način knjižnice ujedno mogu dobiti i kvalitetniji uvid u stvarno razumijevanje i korištenje uvedenih značajki. Navedeni, postepeni pristup uvođenju noviteta u online kataloge knjižnica prije svega pokazuje kako knjižnice zaista pokazuju interes za mišljenje svojih korisnika po pitanju funkcionalnosti svojih kataloga, zanimajući se čak i za njihovo mišljenje o funkcionalnostima kataloga i prije njihovog uvođenja.

2.5. Karakteristike kataloga nove generacije

Prije pregleda literature čiji je cilj definiranje karakteristika koje čine sastavni dio kataloga nove generacije, korisno je naglasiti i povijesnu pozadinu razvoja ideja o takvim katalozima. Hildreth (1982, navedeno u Christensen, 2013) naglašava kako su knjižnice prepoznale korisničko nezadovoljstvo po pitanju kataloga još 1980-ih godina prošloga stoljeća, na što su odgovorile

nizanjem brojnih ideja o mogućim novitetima koji bi se mogli ostvariti kao elementi kataloga. Jedan od takvih elemenata su i folksonomije, čiju moguću korisnost Koenig (1990, navedeno u Christensen) prepoznaje još početkom 1990-ih. Naime, autor polazi od porasta broja znanstvenih informacija, ususret kojemu metapodaci koje bi isporučivali korisnici mogu uvelike pomoći knjižničarima, kao i u vidu evaluacije autoritativnosti. Također, stavi li se fokus u još dalju prošlost, Swanson (1964) u svom članku nabroja zahtjeve koji mogu biti prepoznati kao elementi kataloga nove generacije, spominjući pritom obogaćivanje bibliografskih metapodataka tablicama sadržaja, funkcionalnostima pretraživanja, kombinacijom alata za otkrivanje i dohvaćanje itd. Primjerice, autor naglašava mogućnost sustava budućih online kataloga da vrate rezultate bez obzira na specificirani element pretraživanja. Time bi korisniku bio vraćen popis građe u skladu sa elementom pretraživanja, iz kojega bi korisnik zatim mogao odabrati objekt kojega traži. Nadalje, Swanson spominje i mogućnost pregleda građe slične onoj koja se traži. Prema njemu, kao temelj povezivanja slične građe mogu poslužiti oznake predmeta. Pregledavanje je još jedna funkcionalnost čiju kvalitetu autor prepoznaje u okviru budućih kataloga, naglašavajući pritom korisnost pregledavanja zbog mogućnosti predlaganja građe korisniku.

No bez obzira na navedene primjere ranog prepoznavanja brojnih značajki koje se mogu definirati kao elementi kataloga nove generacije, važno je napomenuti kako će pojava istih u online katalogima znatno kasniti, u nekim slučajevima čak i preko četrdeset godina. Ipak, konačni razvoj spomenutih službi online kataloga biva potaknut već opisanom pojavom world wide web-a, koja skupa sa težinom korištenja knjižničnih kataloga potiče korisnike da pronalaze alternativne alate za provođenje istraživanja. Konačno, osim poticaja za uvođenje novih značajki kataloga, knjižnice bivaju potaknute i na gore navedeno uključivanje korisnika u sami proces njihovog razvoja.

Već spomenute značajke poput ograničavanja i evaluacije rezultata pretraživanja te pružanja korisničke pomoći mogu se promatrati kao odgovor na potrebu za kontinuiranim razvojem knjižničnih kataloga, koja je ujedno rezultat kontinuiranog tehnološkog razvoja. No osim spomenutih značajki, početkom 2000-ih godina se po prvi put počinje spominjati pojam Web 2.0. Riječ je o verziji world wide web-a koja kao takva predstavlja platformu na kojoj se ostvaruje društveno umrežavanje, odnosno korisničko sudjelovanje na internetu te društvena uključenost u stvaranje sadržaja. U kontekstu Weba 2.0, stvaranje sadržaja pak podrazumijeva korisničko označavanje sadržaja (tagging), kao i stvaranje wiki stranica, blogova, izvora sa obavijestima i sl. Tako se s vremenom pojavljuje i implementacija navedenih značajki na web

sučeljima stranica kao što su Flickr i LibraryThing. Ostvarenje Web 2.0 elemenata na spomenutim stranicama se tako prije svega oslanja na uporabu folksonomija koje doprinose pretraživanju po predmetu (Wilson, 2007). Sve navedeno pokazuje kako stranice poput Flickr-a i Library Thing-a osim prostora za pohranu ujedno predstavljaju i prostor za kategoriziranje sadržaja, sve u svrhu lakšeg pretraživanja istog. Stranica Flickr (2022) svojim korisnicima nudi mogućnost organiziranja, komentiranja, označavanja i dijeljenja slikovnog i video sadržaja, dok Library Thing (2022) korisnicima pomaže da katalogiziraju knjige koje sami čitaju. Također, još jedna web stranica kod koje je prisutan primjer izrazito kvalitetne ugradnje Web 2.0 elemenata u sučelje je Amazon. Sučelje Amazona isto tako koristi povratne informacije korisnika, kao i općenito njihovu angažiranost, kako bi se unaprijedili rezultati pretraživanja i prodaja putem stranice (Wilson).

U literaturi se spominje i kako su upravo stranice poput LibraryThing potakle želju kod djelatnika knjižnice za ponudom što boljih usluga za svoje korisnike, obzirom na interaktivnu prirodu njihovog korištenja koje podrazumijeva opis knjiga, stvaranje osobne knjižnice, dijeljenje vlastitih recenzija te otkrivanje knjiga iz tuđih okupljenih knjižnica (Jetty et al., 2011). Jetty i drugi (2011) također naglašavaju kako Web 2.0 alati i značajke koji su ugrađeni u sučelja pojedinih web stranica korisnicima pružaju novo i općenito gledajući srdačno i interaktivno web iskustvo. Također, principi Weba 2.0 su prepoznati kao ključ za preobražaj knjižničnih usluga tako da one sve manje nalikuju statičnom monologu prema korisniku, a sve više poprimaju oblik dinamičnog dijaloga između korisnika i samog kataloga. Isto tako, ključan faktor na kojega se oslanja pojam Weba 2.0 je i kolektivno znanje, koje polazi od pretpostavke da nitko ne zna sve, već svatko zna nešto. Ilustrativan primjer kolektivnog znanja bi tako mogao biti upravo skup spomenutih korisničkih oznaka koje su dane za određeni materijal na webu. Također, ako se ovdje navedenim sučeljima pridodaju i ostala koja s vremenom uvode Web 2.0 značajke, kao i već spomenute mogućnosti pretraživanja koje nudi Google, stavlja se znatan naglasak na izazove na koje nailazi uloga knjižnica po pitanju pružanja moderniziranog pristupa informacijama.

Kao odgovor na spomenute izazove, javlja se pojam knjižnice 2.0 (Library 2.0). Riječ je o knjižnicama čije bi korisničke usluge poprimile unaprijeđeni oblik. Temelj knjižnice 2.0 bi tako činili upravo Web 2.0 elementi kao što su društveno sudjelovanje, povratne informacije te mogućnosti društvenog umrežavanja (Wilson, 2007). Ubrzani tehnološki napredak je zasigurno faktor koji je rezultirao time da su pred knjižnice stavljene mogućnosti reinencije svojih usluga, što pojedine knjižnice ubrzo počinju iskorištavati, između ostaloga kako bi unaprijedile

funkcionalnost, dizajn te korisnost svojih online kataloga, prije svega u vidu pretraživanja (Wilson). Nadalje, promatrajući knjižnično uvođenje Web 2.0 značajki u svoje usluge, Jetty i drugi naglašavaju kako ono ne predstavlja tek puko iskorištavanje takvih alata, već ono nastoji pomladiti brojne knjižnične usluge, prvenstveno tehnologiju, procese te polazišta prilikom pristupanja informacijama. To u konačnici utječe i na način na koji su knjižnice kao ustanove promatrane, obzirom da se uvođenjem Web 2.0 komponenti stavlja ključan naglasak na uporabljivost, interoperabilnost i prilagodljivost knjižničnih sustava. Uporabljivost se tako nastoji ostvariti sa dizajnom usmjerenim na korisnike, interoperabilnost se ostvaruje integracijom sadržaja prikupljenog iz više izvora, dok se prilagodljivost može prepoznati mogućnošću okupljanja kolektivnog znanja (Jetty et al., 2011). Sve navedeno pokazuje kako knjižnice tehnološki napredak i pojavu Web 2.0 koncepta nisu dočekale nespremne, već u spomenutima vide priliku za unaprjeđenje vlastitih službi, prije svega onih s kojima njihovi korisnici imaju izravan doticaj. To se prvenstveno odnosi upravo na OPAC-e, koji uvođenjem Web 2.0 elemenata dobivaju priliku ponovno predstavljati primaran izbor za korisničko pretraživanje informacija.

Kroz desetljeća koja su bila obilježena pojavom i postepenim razvojem OPAC-a, svaka etapa razvoja online kataloga je bila obilježena zasebnim karakteristikama. 1970. godine je obilježio računalni pristup kataložnim zapisima kojega donose OPAC-i prve generacije. Ova generacija, koja prvenstveno proizlazi iz razdoblja kataloga na karticama, je nastojala približiti korisnike iz tog razdoblja online sučeljima pretraživanja. Godine koje su uslijedile obilježile su značajke poput pretraživanja po ključnim riječima te booleovim operatorima koje donose OPAC-i druge generacije. I iako su prednosti booleovog sustava prepoznate u vidu pohrane i procesiranja, pretraživanje pomoću operatora se pokazalo kao metoda pretraživanja koja je namijenjena korisnicima koji su upoznati sa naprednim pretraživanjem (Antelman, Lymena i Pace, 2006). Kako je već spomenuto, generalan i jednoglasan prelazak sa druge na treću generaciju kataloga je izostao, te iako se pojedine napredne karakteristike kod kataloga i pojavljuju, primjerice u vidu prvih grafičkih sučelja i uvođenja hiperteksta u kataloge, funkcionalnost koja je određivala samo pretraživanje i dohvaćanje objekata je dobrim dijelom ostala netaknuta (Wilson, 2007). Time su katalozi nastavili sa svojom pasivnom i posredničkom ulogom između korisnika i knjižničkog fonda. U literaturi se čak spominje kako se u knjižnicama može prepoznati ignoriranje problema na koje su naišle prethodne generacije kataloga, odnosno kako se struka na neki način pomirila sa vlastitom nemoći da spomenute probleme riješi (Antelman, Lymena i Pace). Nakon razdoblja u kojemu su knjižnični katalozi

predstavljali glavni alat za dohvaćanje informacija, slijedi period u kojemu su uglavnom korišteni kako bi se dohvatio podatak o pozivnom broju kako bi se djelo moglo posuditi, dok se proces samog otkrića materijala odvijao drugdje. Time se sučelje pretraživanja knjižničnih kataloga dokazuje kao dosta zatvoreno. No iako se s vremenom pojavljuju pretraživačka sučelja koja se mogu prepoznati kao konkurencija knjižničnim katalogima, te iako se područje koje knjižnični katalogi pokrivaju s vremenom sve više sužava, oni svejedno predstavljaju primarnu uslugu koju knjižnice nude korisnicima, obzirom da im omogućuju uvid u knjižničnu zbirku (Antelman, Lymena i Pace). Stoga je jasno kako njihovo unaprjeđenje i usklađivanje sa modernijim sučeljima za pretraživanje s vremenom postaje imperativ.

2.6. OPAC 2.0

S vremenom se upravo u kontekstu poboljšanja opisane uloge knjižničnih kataloga počinje prepoznavati kvalitetni potencijal uvođenja Web 2.0 značajki u njihov rad. Iz tog razloga se javlja i pojam OPAC 2.0, koji predstavlja približavanje OPAC-a Web 2.0 značajkama, zbog čega se ova vrsta OPAC-a često naziva i katalog nove generacije ili katalog dvadeset i prvog stoljeća (Antelman, Lymen i Pace, 2006). OPAC 2.0 se tako oslanja na potencijal kojega imaju korisnici kataloga kako bi doprinijeli i obogatili njegovu vrijednost. Primjer takve jedne korisničke interakcije sa katalogom može biti dodavanje komentara ili ocjena djelima koje korisnici posuđuju, čime se stvaraju informacije koje mogu poslužiti kao kriterij relevantnosti sljedećim korisnicima koji će naići na ta djela. Nadalje, Jetty i drugi (Jetty et al., 2011) naglašavaju nužnost poznavanja i uvođenja Web 2.0 alata i tehnologija u sastav kataloga, prvenstveno zbog održavanja relevantnosti i za korisnike i za stvaratelje OPAC-a. Također, osim spomenute korisničke interakcije sa katalogom koja se može promatrati kao primarna novost koju Web 2.0 dovodi u okvir OPAC-a, važno je spomenuti i elemente koji su kod OPAC-a 2.0 prisutni u sklopu bibliografskih zapisa. Njih primjerice mogu činiti podaci o autoru, prikaz naslovnice pojedinog djela, poveznice na vanjske recenzije djela, kao i prikaz tablice sadržaja, odnosno poglavlja. Pojedine usluge čak odlaze i korak dalje od samog prikaza tablice sadržaja i poglavlja te omogućuju njihovo pretraživanje (Jetty et al.). Na taj način se ostvaruje svojevrsni nastavak standardnog pretraživanja, koji se ne oslanja na korisničku interakciju sa katalogom, već na njegovu zainteresiranost za dodatno, detaljnije pretraživanje. Osim toga, OPAC-i nove generacije korisnicima nude i funkciju spremanja materijala poput dohvaćenih rezultata u korisničku košaricu ili na korisničku listu. Riječ je o još jednoj karakteristici OPAC-a 2.0 koja korisnicima, osim same pohrane zapisa omogućuje i stvaranje bilješki o spremjenim zapisima,

slanje zapisa (npr. putem e-maila), ispis bibliografskih podataka, ali i spremanje provedenih upita.

Wilson (2007) naglašava dva usmjerenja u vidu Web 2.0 razvoja kod OPAC-a 2.0. Web 2.0 značajke kod OPAC-a prije svega predstavljaju mogućnost unaprjeđenja korisnosti kataloga, putem korištenja podataka o cirkulaciji građe te uvođenja podataka iz drugih izvora. Drugi način na koji Web 2.0 značajke mogu doprinijeti unaprjeđenju kataloga čine spomenute značajke društvenog umrežavanja koje u okviru kataloga mogu uključiti personalizaciju, korisničko označivanje te recenziranje kako bi se osiguralo bogatije iskustvo otkrivanja materijala. Nadalje, Wilson naglašava općenito unaprjeđenje po pitanju pretraživanja putem OPAC-a 2.0 koje je osigurao niz novih značajki kao što su nizanje po relevantnosti, oblaci predmetnih oznaka (tag-ova), filtriranje i proširivanje rezultata pretraživanja pomoću faseta, pružanje prijedloga za nova pretraživanja, indeksiranje podataka na temelju podataka iz više izvora (poput podataka o cirkulaciji i podataka iz drugih kataloga ili baza podataka), ispravljanje pravopisnih pogrešaka prilikom unošenja upita te uvođenje korisničkih oznaka i recenzija. Osim svega navedenoga, OPAC 2.0 se može sagledati i kao kvalitetan odgovor na svojevremeni trend zastarijevanja knjižničnih kataloga uvjetovanog razvojem drugih alata za pretraživanje. Glavni razlog za to treba sagledati u činjenici da je riječ o generaciji OPAC-a koja svojim korisnicima nastoji jasnije izraziti funkcionalnost kataloga, na način da su brojne komponente poput probiranja rezultata ili korisničke pomoći okupljene na jednome mjestu – na sučelju za pretraživanje (Wilson).

Osim mogućnosti jednostavnog i naprednog pretraživanja, Osborne i Cox (2015) ističu i one karakteristike OPAC-a 2.0 koje potiču iz web sučelja namijenjenih društvenom umrežavanju. Tu spadaju mogućnost pregledavanja pomoću faseta, korisničko označivanje (tagiranje), korisničko ocjenjivanje i recenziranje te mogućnosti korisničkog spremanja materijala. Pregledavanje pomoću faseta je tako prepoznato kao jedna od osnovnih značajki OPAC-a 2.0, koju korisnici brzo savladaju te jednostavno koriste. Anfinnsen i drugi (2011, navedeno u Osborne i Cox) naglašavaju kako bi uključivanje korisničkih oznaka (tag-ova) u knjižnične OPAC-e doprinijelo ublažavanju strogih klasifikacijskih sustava, na način da korisnici budu oni koji doprinose unaprjeđenju metapodataka u katalogu. Prema tome, glavni način na koji korisničko označivanje doprinosi OPAC-u je pružanje novih mogućnosti pretraživanja korisnicima koji u suprotnom mogu naići na poteškoće pri formuliranju svojih upita koji moraju biti u skladu sa spomenutim strogim sustavima označivanja. Nadalje, mogućnost ocjenjivanja i recenziranja materijala u katalogu je još jedna OPAC 2.0 značajka

čija je uloga obogaćivanje procesa pretraživanja, prvenstveno jer ono podrazumijeva pomoć korisnicima kod dobivanja uvida u relevantnost građe na koju nailaze.

Takva vizija OPAC-a 2.0 se može očitati i na primjeru Državnih sveučilišnih knjižnica Sjeverne Karoline (North Carolina State University Libraries) koje se smatraju knjižnicama koje su prve implementirale OPAC dvadeset i prvog stoljeća zbog prepoznatog problema koji je kod ondašnjih kataloga postojao, prije svega u kontekstu pretraživanja po ključnim riječima. Naime spomenute knjižnice su se odlučile za zamjenu svojeg postojećeg sustava za pretraživanje po ključnim riječima softverom koji je razvijen za komercijalne web stranice. Sami softver, naziva 'Information Access Platform' je svojevremeno predstavljao najmoderniji stupanj razvoja tehnologija za dohvaćanje (Antelman, Lyman i Pace, 2006).

Naime, razvijatelj softvera IAP je bila tvrtka Endeca te se kao preduvjeti za njegovo uvođenje u okvir knjižničkog kataloga mogu prepoznati nekoliko faktora. Prvenstveno, od iznimne važnosti je bila administrativna predanost uvođenju inovacije u knjižnično poslovanje, bez obzira što se radilo o uvođenju inovacija u veoma važan proizvod knjižnice – njen katalog. Samim time što se planiralo unaprjeđenje tako ključne usluge, ono je ujedno uključivalo i znatan rizik na kojega je administracija bila spremna. Nadalje, stavlja se naglasak kako su se novosti u katalogu NCSU knjižnica očitovale u vidu nekoliko elemenata (Antelman, Lyman i Pace, 2006). Prije svega, softver uvodi rangiranje rezultata pretraživanja po kriteriju relevantnosti, nove mogućnosti u okviru pregledavanja te poboljšani pristup na temelju predmeta. Osim navedenih, softver uvodi i neke dodatne značajke poput gramatičkog ispravljanja upita, predlaganje pretraživanja sličnog upita te razne opcije po pitanju kriterija sortiranja rezultata, poput datuma, naslova, autora i popularnosti. Nadalje, upravo je pregledavanje materijala prepoznato kao ključna značajka online kataloga. Marchionini (1996) naglašava kako mogućnost pregledavanja kod kataloga na karticama korisnicima predstavlja priliku za informiranje. Iz toga proizlazi i činjenica da bi iskustvo pregledavanja slično onome kod kataloga na karticama trebalo uvesti i u online kataloge, koji zbog svoje naprednosti ujedno mogu i unaprijediti samo iskustvo. Mogućnost pregledavanja kod Endecinog softvera je tako u odnosu na tradicionalne kataloge bila ostvarena uvođenjem faseta te pregledavanja čitavog knjižničkog fonda bez potrebe unošenja početnog upita (Antelman, Lyman i Pace). Upravo se spomenute karakteristike pregledavanja mogu promatrati kao početak karakteristika budućih inačica online kataloga, koji se isto tako oslanjaju na fasete kao alat i mogućnost pregledavanja objekata po raznim bibliografskim podacima na temelju kojih su sami objekti organizirani u skupine. Isto tako, istraživanje (Markey, 1983, navedeno u Antelman, Lyman i Pace) je

pokazalo kako su pregled dostupnih objekata te mogućnost slučajnog otkrivanja objekata od interesa poželjne karakteristike online kataloga. Takva klasifikacija koja je otvorena za korisnike svoju prvu pojavu ostvaruje kao dio generacije kataloga na listićima, što čini još jednu značajku prisutnu kod fizičkih kataloga čija se važnost prenosi i u okvir online kataloga.

Konačno, nakon što je novi katalog Knjižnica predstavljen 2006. godine, studija njegove uporabljivosti je pokazala kako je prikaz rezultata pretraživanja prema relevantnosti jedna od ključnih značajki online kataloga, iz razloga što korisnici imaju naviku pregledavati svega nekoliko prvih objekata na popisu rezultata (Antelman, Lyman i Pace, 2006). Također, ista studija uporabljivosti je pokazala i da je od znatne koristi i uporaba sužavanja rezultata pretraživanja, iako su u tu svrhu korisnici koristili metodu unošenja užeg pojma, kojega kao takvog nije potrebno naknadno dodatno sužavati. Ista studija uporabljivosti je pokazala i kako pretraživanja kataloga završavaju znatno brže u usporedbi sa pretraživanjima pomoću prethodnih verzija kataloga, čime je dokazan pozitivan pomak kojega je Endecin softver osigurao katalogu NCSU, dodatno ga približivši njegovoj OPAC 2.0 inačici. No bez obzira na pomak kojim ovaj softver rezultira, Antelman i drugi (Antelman, Lyman i Pace) zaključuju kako katalog koji se na njemu temelji ipak ne predstavlja online katalog treće generacije, iako uvodi neke od njegovih značajki poput faseta, pristupa na temelju klasifikacije, pregleda i prijedloga sličnih objekata, provjere pravopisa prilikom pretraživanja itd.

Godine koje su uslijedile nakon definiranja pojma knjižnice 2.0, a time i OPAC-a 2.0, rezultirale su predviđanjima vezanima za budućnost knjižničnih kataloga. Razdoblje koje će uslijediti pojavi prvih poboljšanja knjižničnih kataloga bi prema predviđanjima trebalo donijeti kataloge kod kojih bi značajke poput nizanja prema relevantnosti, pregledavanja pomoću faseta, provjera pravopisa te adekvatnih preporuka činile standard (Jetty et al., 2011).

2.7. Pogledi na OPAC 2.0 značajke

U nastavku će se dati prikaz istraživanja koja su bila usredotočena na pojedine Web 2.0 značajke prisutne kod knjižničnih OPAC-a. Naime, važno je napomenuti kako bez obzira na to što su karakteristike interaktivnog kataloga bile predviđene kao vrlo važna prekretnica prema ostvarenju kataloga orijentiranog korisnicima, njihovom uvođenju je uslijedilo pitanje o njihovoj korisnosti i općenitom doprinosu katalozima. Upravo su ta pitanja poslužila kao temelj za brojne studije o percepciji OPAC 2.0 značajki poput oznaka (tag-ova), korisničkih recenzija, korisničkih listi itd.

Ajiferuke i Goodfellow (2013) tako provode evaluaciju učinkovitosti oznake (tag-a) kao pristupne točke u okviru OPAC-a jedne narodne knjižnice. Ova evaluacija je bila fokusirana na usporedbu učinkovitosti dohvaćanja na temelju oznake naspram dohvaćanja na temelju ključne riječi te predmetne odrednice. OPAC sustav naziva BiblioCore, koji je uključivao korisničke oznake kao jednu od pristupnih točaka za zapise u katalogu, razvijen je u sklopu projekta Bibliocommons pokrenutog u Ontariju. Sami sustav je pokrenut 2008. godine u Narodnoj knjižnici u Oakville-u te se može promatrati kao nastojanje uvođenja Web 2.0 značajki prvotno prisutnih kod stranica poput LibraryThing-a u knjižnične kataloge. Nadalje, korisnost sustava BiblioCore se očituje ne samo u tome što je korisnicima omogućeno označivanje bilo kojeg zapisa u katalogu, već i u tome što se na taj način generirane oznake dijele sa drugim knjižnicama koje sadrže iste zapise.

Promatrajući korisničke oznake kao pristupne točke zapisa online kataloga, važno je napomenuti kako bez obzira na entuzijazam vezan za njihovo usvajanje od strane knjižničnih kataloga, njihovo korištenje svejedno sa sobom donosi određene probleme. Spiteri (2007) se dotiče nejasnoća te manjka kontrole nad sinonimima kao glavnih problema kod korisničkih oznaka, koji pak proizlaze iz uporabe nekontroliranog rječnika prilikom samog označivanja. Prema Ajiferukeu i Goodfellowu (2013), po pitanju problematike korisničkih oznaka su provedena istraživanja koja su pokazala kako korisničke oznake variraju po svojoj formi te da se često ne odnose na predmet pojedinog zapisa. Nadalje, autori (Ajiferuke i Goodfellow) naglašavaju kako je jedan od ključnih motiva za provođenje njihove studije činjenica da se u godinama koje su uslijedile uvođenju korisničkih oznaka u knjižnične kataloge veoma mali broj studija bavio učinkom kojega različite oznake i oznake nevezane za predmet zapisa imaju na sami proces dohvaćanja. Navedena studija je za evaluaciju odabrala Narodnu knjižnicu u Oakville-u prvenstveno iz razloga što je riječ o knjižnici koja je prva usvojila BiblioCore OPAC sustav, što znači i da su njeni korisnici svojevremeno imali najduži period prakse dodavanja oznaka zapisima iz knjižnične zbirke. Evaluacija je obuhvaćala trideset upita koji su se provodili pomoću ključne riječi, predmetne odrednice te oznake te čiji su se rezultati naknadno ograničavali prema formatu i/ili ciljanoj publici. U konačnici, rezultati evaluacije su pokazali kako pretraživanje po ključnoj riječi vraća veći broj rezultata za razliku od pretraživanja po predmetu ili oznaci. Autori (Ajiferuke i Goodfellow) naglašavaju kako je glavni razlog za to činjenica da pretraživanje po ključnoj riječi popudara postavljeni upit sa svim poljima bibliografskog zapisa, uključujući predmetne odrednice i pridodane korisničke oznake. S druge strane, kod pretraživanja po predmetu ili korisničkoj oznaci upit se povezuje isključivo ili sa

poljem predmetnih odrednica ili sa korisničkim oznakama. Osim toga, promatrajući učinkovitost pretraživanja po korisničkim oznakama u OPAC-u koji ih prvi uvodi, treba uzeti u obzir i činjenicu kako veliki broj zapisa ni nema pridodanu oznaku, što rezultira i slabijim brojem dohvaćenih rezultata. Iz svega navedenoga proizlazi zaključak kako se kod korisničkih oznaka, unatoč činjenici da imaju potencijal obogatiti bibliografski zapis online kataloga, mogu primijetiti i mane kao što su manjak kontrole nad njihovom formom, što rezultira njihovom izraženom varijabilnošću te manjak njihove općenite uporabe. Obe navedene mane se mogu promatrati i kao dokaz rezultata gore navedene studije koji pokazuju kako su, naročito u razdoblju neposredno nakon njihovog uvođenja, korisničke oznake predstavljale inferiorniju točku pristupa, za razliku od ključnih riječi ili predmetnih odrednica.

Nadalje, u kontekstu evaluacije OPAC 2.0 značajki, Osborne i Cox (2015) istražuju korisničke dojmove vezane za Web 2.0 značajke, kao i značajke pretraživanja i pregledavanja kod OPAC-a nove generacije Sveučilišta u Sheffieldu. Cilj je bio utvrditi da li je sučelje kataloga navedenog Sveučilišta korisno te da li je dovoljno intuitivno da izađe u susret korisnicima čije se sposobnosti pretraživanja te znanje i iskustvo korištenja alata za dohvaćanje informacija uvelike razlikuju. Također, naglašena je i važnost napretka po pitanju razumijevanja korisničkih potreba, kao i utvrđivanje značajki koje su činile internetska sučelja boljim alternativama u odnosu na knjižnične kataloge. Tako se istraživanje fokusiralo na korisničko viđenje značajki poput pregledavanja pomoću faseta, korisničkog označivanja, ocjenjivanja, značajki vezanih za rezervaciju građe (npr. stavljanje 'u košaricu') te je naglasak stavljen i na moguće razlike između percepcije knjižničara i korisnika po pitanju korisnosti navedenih značajki.

Istraživanje Osbornea i Coxa (2015) je pokazalo kako korisnici preferiraju kataloge nove generacije naspram tradicionalnih kataloga, prvenstveno iz razloga što nude više metoda za pronalazak širokog raspona izvora putem jednog sučelja, zahvaljujući značajkama nove generacije. Također, studija je pokazala i kako korisnici prije svega preferiraju opcije koje su povezane sa pretraživanjem i pregledavanjem, za razliku od Web 2.0 značajki, za koje su korisnici izrazili mogućnost njihovog daljnjeg napretka. Ipak, autori (Osborne i Cox) naglašavaju kako Web 2.0 značajke ipak imaju potencijal za svoje ostvarenje u okviru OPAC-a, obzirom da općenito gledajući korisnici jesu naviknuti na njihovo korištenje, ali da preduvjet njihovog uvođenja čine promocija te ostvarenje njihove relevantnosti za korisnike. Po pitanju mišljenja o pojedinim OPAC 2.0 značajkama, važno je napomenuti da su studenti knjižničarstva kao jedna od skupina ispitanika izrazili nezadovoljstvo sa mogućnošću korisničkog označivanja

te sa mogućnošću korisničkog ocjenjivanja te recenziranja. Kod korisničkog označivanja, studenti knjižničarstva su tako predložili kako bi ono moglo biti dodatno prilagođeno, primjerice na način da služi u svrhu osobne uporabe, kao i u svrhu usmjeravanja studenata na adekvatne materijale. Nadalje, po pitanju korisničkih ocjena i recenzija, studenti knjižničarstva su izrazili uvjerenje kako korištenje spomenutih značajki podrazumijeva gubljenje vremena korisnika te kako nisu svi korisnici zainteresirani za korištenje ovih značajki. Takva tvrdnja se na neki način može promatrati kao suprotan prethodnim očekivanjima u struci vezanima za spomenute značajke. S druge strane, za pojedine OPAC 2.0 značajke nije izraženo nezadovoljstvo, ali je izraženo mišljenje kako bi se one mogle dodatno unaprijediti. Primjerice, kod mogućnosti korištenja E-police (npr. korisničkih lista) ispitanici su predložili poboljšanje u vizualnom smislu te poboljšanu interakciju sa odabranim objektima. Također, prethodna istraživanja (Emanuel, 2011, navedeno u Osborne i Cox) su pokazala kako postoji korisnička želja za mogućnošću organiziranja objekata na listi u mape, što pokazuje kako različiti korisnici imaju različita očekivanja od pojedinih mogućnosti koje pružaju OPAC 2.0 značajke. Isto tako, mogućnost poboljšanja je prepoznata i po pitanju vizualnog izgleda sučelja kataloga pa tako knjižničari i studenti knjižničarstva vjeruju kako bi neke karakteristike kataloga mogle biti naglašenije, odnosno vidljivije što pokazuje kako ispitanici katalog nije nužno dosegao maksimum intuitivnosti, što se općenito postavlja kao jedna od glavnih osobina OPAC-a 2.0. No kako god, autori (Osborne i Cox) zaključuju kako sučelja novih generacija nude poboljšanje tradicionalnih knjižničnih OPAC-a, prvenstveno zahvaljujući fleksibilnim mogućnostima pretraživanja i pregledavanja koja pokrivaju široki raspon izvora. No uz izraženo korisničko zadovoljstvo sa mogućnostima pretraživanja javlja se i prostor za napredak po pitanju intuitivnosti samog sustava. Iz svega navedenoga se može zaključiti kako su preduvjeti za ostvarenje kvalitetnog OPAC-a nove generacije njegovo promoviranje korisnicima i knjižničnom osoblju, kao i provođenje studije uporabljivosti prije i nakon njegovog uvođenja.

2.8. Primjeri evaluacija knjižničnih OPAC-a

Lončarić (2017) naglašava kako je vrednovanje kataloga „bitna stavka u procesu njihova razvoja i preduvjet za stvarno unapređivanje njihovih mogućnosti.“ Vrednovanje mogu provoditi i sami knjižničari, pri čemu je od iznimne važnosti uzimanje u obzir mišljenja korisnika, kao i trenutnih standarda, čime se može dobiti jasniji uvid u moguće nedostatke, kao i moguća poboljšanja kataloga. No osim vrednovanja kataloga koja mogu provoditi knjižničari, u literaturi se spominju i već postojeći radovi koji su se bavili temom vrednovanja OPAC-a. Cherry i drugi (1994, navedeno u Kumar i Bansal, 2012) evaluiraju funkcionalne

možnosti i značajke sučelja dvanaest kanadskih akademskih knjižnica, između kojih su ustanovljene znatne razlike u gledu razvoja. Babua i O'Brien (2000, navedeno u Kumar i Bansal, 2012) koja je dokazala sličnost značajki prisutnih kod šest popularnih OPAC sučelja akademskih knjižnica u Ujedinjenom Kraljevstvu. Mi i Weng (2008, navedeno u Lončarić) te koja je rezultirala definiranjem nedostataka vezanih uz prikaz rezultata pretraživanja u katalogu.

Dai Luong i Li Liew (2009) za svoju evaluaciju OPAC-a koriste metodu popisa značajki (engl. *checklist*) kako bi utvrdili značajke uporabljivosti OPAC-a akademskih knjižnica na Novome Zelandu. Također, cilj njihove evaluacije je bila i usporedba načina na koje različite knjižnice prilagođavaju svoja sučelja kako bi bila od koristi za njihove korisnike. Tako se evaluiraju značajke trinaest OPAC-a akademskih knjižnica. Većina ispitanih OPAC-a je postigla dobar rezultat u kontekstu bogatstva bibliografskog zapisa, dok je nešto slabiji rezultat postignut po pitanju značajki kao što su navigacija fasetama, oblaci pojmova za pretraživanje, sortiranje rezultata po popularnosti, prikaz sličnih objekata itd.

Također, Kumar i Bansal (2012) provode evaluaciju i usporedbu značajki i funkcionalnosti između OPAC-a sveučilišnih knjižnica u Chandigarhu i Punjabu u Indiji. Cilj evaluacije je bio utvrditi da li spomenuti OPAC-i nude mogućnosti pretraživanja i alate koji su u skladu sa digitalnim dobom te suvremenim društvom čiji neizostavni dio čine informacijske tehnologije. Sama evaluacija je provedena također pomoću popisa značajki je služio kako bi se utvrdila prisutnost ili odsutnost pojedinih značajki u katalogima. Isto tako, korištenje popisa značajki je omogućilo i međusobnu usporedbu ispitanih OPAC-a. Dimenzije OPAC-a koje su bile ispitane Kumarovim i Bansalovim popisom su tipovi pretraživanja, mogućnosti pregledavanja, pristupne točke, strategije te ograničavanje pretraživanja, bibliografski prikaz, izlaz rezultata, korisnička pomoć te druge značajke. U konačnici, studija je pokazala kako nijedan od ispitanih OPAC-a nema sve značajke navedene u korištenom popisu - iako se pokazalo kako sva tri OPAC-a imaju mogućnosti jednostavnog pretraživanja, isto tako se pokazalo kako imaju i određene nedostatke, prije svega u vidu manjka značajki poput mogućnosti pregledavanja pomoću fasete, nizanja rezultata po relevantnosti i pretraživanja skupnih kataloga. Autori zaključuju kako bi se značajke i postrojenja u okviru ovih OPAC-a mogle dodatno unaprijediti u svrhu ostvarenja učinkovitih pretraživanja. Isto tako, u zaključku je stavljen naglasak i na činjenicu da OPAC-i sveučilišnih knjižnica u Chandigarhu i Punjabu bitno zaostaju za drugim sustavima za dohvaćanje informacija poput Amazona, Google Search-a te Google Scholar.

Isto tako, u diplomskom radu, Lončarić (2017) provodi usporedbu dva kataložna sučelja. Riječ je o usporedbi kataloga Crolist Vero i Zaki, čiji je cilj dobiti uvid u mogućnosti hrvatskih kataloga nove generacije. Spomenuta usporedba se referira na evaluaciju koju provode Merčun i Žumer (2008), koja je pak usredotočena na značajke pretraživanja, prikaz rezultata te navigaciju, obogaćeni sadržaj i popise preporuka, sudjelovanje i profil korisnika, personalizaciju i ostale trendove. Rezultati spomenute usporedbe pokazuju kako oba ispitana kataloga nude različite mogućnosti pretraživanja i pregledavanja građe, kao i „fleksibilno kretanje kroz katalog.“ (Lončarić) No ipak, bez obzira na razna postrojenja koja su vezana za samo pretraživanje i pregledavanje, pokazalo se kako mogućnosti personalizacije i suradnje korisnika sa kataložnim sučeljem nisu široko zastupljene kod uspoređenih kataloga.

Zaključno, vrednovanje OPAC-a zasigurno predstavlja važan korak prema njegovom konačnom, naprednijem ostvarenju. Riječ je o kritičkom promatranju OPAC-a kojemu je cilj utvrđivanje njegovih nedostataka, kao i korisničkih potreba koje proizlaze iz općenitog standarda na području alata za dohvaćanje informacija. Naravno, standardi na koje su korisnici ovih alata naviknuti variraju kroz vrijeme, tako da se podrazumijeva da rezultati pojedinih studija koje su provedene u prošlosti, a koje pritom utvrđuju određene nedostatke kod OPAC-a, nisu nužno relevantne za vrijeme pisanja ovog rada.

3. Usporedne evaluacije OPAC-a izabраниh narodnih knjižnica u Republici Hrvatskoj i svijetu

3.1. Opis istraživanja, cilj istraživanja i istraživačka pitanja

U sklopu ovoga rada su provedene evaluacije OPAC-a većeg broja narodnih knjižnica u svijetu, ali i u Republici Hrvatskoj. Evaluacije su oblikovane prema uzoru na već postojeće radove u kontekstu evaluacije OPAC-a, prije svega prema uzoru na evaluacije koje su provedene u radovima Kumara i Bansala (2012) te Luonga i Li Liewa (2009). Isto tako, evaluacije u ovome radu je usredotočena na značajke pretraživanja, koje uključuju opcije osnovnog i naprednog pretraživanja, kao i različite opcije navigacije i ograničavanja rezultata pretraživanja. Također, evaluacije su usredotočene i na značajke koje su prisutne u okviru bibliografskog prikaza, poput njegovog opsega te elemenata koje sadrži. Osim toga, procjenjuje se i prisutnost značajki poput izlaza, službi, postrojenja za sortiranje i izvoz rezultata te vanjske poveznice. Konačno, posljednji dio evaluacije ispitanih OPAC-a je usredotočen na interakciju koju OPAC-i ostvaruju sa svojim korisnicima, prije svega u vidu smjernica za uporabu.

Cilj evaluacije je prije svega bio utvrditi koje su značajke prisutne kod ispitanih OPAC-a, kako bi se moglo utvrditi trenutno stanje njihovog razvoja. Također, cilj evaluacije je bio utvrditi sadrže li ispitani OPAC-i one značajke koje se smatraju uobičajenima za OPAC-e 2.0, poput mogućnosti dodavanja korisničkih oznaka, recenzija, dodavanja naslova na korisnički popis i drugih. Konačno, najvažniji cilj evaluacije je i usporedba OPAC-a narodnih knjižnica u Republici Hrvatskoj te narodnih knjižnica u svijetu. Odabrani OPAC-i u svijetu pripadaju nekim od najpoznatijih i najrazvijenijih narodnih knjižnica, na temelju čega je postavljena hipoteza da će konačni rezultati evaluacija zasigurno pokazati slabiju razinu razvoja prisutnu kod OPAC-a narodnih knjižnica u Hrvatskoj.

Glavna istraživačka pitanja na koja evaluacije nastoje dati odgovore su:

- Koje značajke se najčešće, a koje najrjeđe nalaze u sastavu OPAC-a narodnih knjižnica u svijetu i Republici Hrvatskoj?
- Kakva je zastupljenost OPAC 2.0 značajki kod OPAC-a narodnih knjižnica u svijetu i u Republici Hrvatskoj?
- U kakvom su odnosu (po pitanju razvoja) OPAC-i u svijetu te OPAC-i u Republici Hrvatskoj?

3.2. Metodologija, uzorak i tijek istraživanja

Po pitanju metodologije na koju se evaluacije u radu oslanjaju, koristio se popis značajki (engl. *checklist*) kraj kojega se bilježila njihova prisutnost za svaki od OPAC-a. Sami popis značajki je oblikovan kao presjek dvaju popisa iz gore navedenih radova (Kumar i Bansal (2012) te Luong i Li Liew (2009)) te samim time uključuje one značajke OPAC-a koje su prisutne kod popisa iz obe dvije evaluacije. Također, važno je napomenuti kako je konačni popis značajki za evaluaciju dodatno skraćen za nekoliko značajki čija prisutnost ne bi činila znatniju razliku po pitanju kvalitete kataloga. Popis značajki kao metoda evaluacije je odabrana iz razloga što omogućava jasan uvid u prisutnost, odnosno odsutnost pojedinih značajki kataloga, ujedno i onih karakterističnih za OPAC 2.0. Osim toga, zbog svoje preglednosti ovaj alat omogućava izrazito jednostavnu usporedbu ispitanih kataloga. Kao što je gore opisano, popis značajki za evaluaciju je formiran tako da se u najširem smislu fokusira na sljedeće segmente ispitanih OPAC-a:

- Tipovi pretraživanja
- Bibliografski prikaz
- Izlaz, službe, postrojenja, vanjske poveznice

- Korisnička pomoć

Za sami uzorak evaluacije odabrano je sveukupno deset OPAC-a narodnih knjižnica, od kojih jednu polovicu čine OPAC-i narodnih knjižnica u svijetu, dok drugu polovicu uzorka čine OPAC-i narodnih knjižnica u Hrvatskoj. Narodne knjižnice u svijetu čiji su OPAC-i odabrani za evaluaciju u ovome radu su Narodna knjižnica u Vancouveru (Vancouver Public Library), Narodna knjižnica u New Yorku (New York Public Library), Knjižnice vijeća u Aucklandu (Auckland Council Libraries), narodna knjižnica u Bruxellesu - Muntpunt te Javna knjižnica u Amsterdamu - OBA (Openbare Bibliotheek Amsterdam). S druge strane, hrvatske narodne knjižnice čiji OPAC-i su se evaluirali u radu su Knjižnice grada Zagreba, Gradska knjižnica Marka Marulića (u Splitu), Gradska knjižnica Rijeka, Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek te Gradska knjižnica Zadar. Katalozi navedenih knjižnica su odabrani upravo iz razloga što je procijenjeno kako njihova evaluacija može rezultirati odgovorima na polazišna istraživačka pitanja. Odabrane narodne knjižnice prema svojoj lokaciji čine raznolik izbor, koji može dati jasan presjek svjetskog standarda razvoja OPAC-a. S druge strane, odabrane narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj pripadaju petorici najvećih gradova u Hrvatskoj, na temelju čega se može zaključiti da (u okviru Republike Hrvatske) upravo njihovi OPAC-i imaju mogućnost konkurirati OPAC-ima narodnih knjižnica u svijetu.

Evaluacije OPAC-a pomoću popisa značajki je provedena u svibnju 2022. godine te je zahtijevala tjedan dana rada, prvenstveno kako bi se izbjegle pogrešne procjene o prisutnosti, odnosno odsutnosti elemenata u fokusu. Kako je već spomenuto, evaluacije su se sastojale od popisa mogućih značajki OPAC-a kraj kojega se nalaze stupci za svaki od OPAC-a ispitanih narodnih knjižnica. U slučaju prisutnosti svake od značajki, u odgovarajuće polje bi se stavljala oznaka 'X'. Popis korišten za evaluaciju je pak sveukupno sadržavao 75 značajki. Evaluacija svakog od OPAC-a je započela procjenom značajki pretraživanja, što uključuje opcije jednostavnog i naprednog pretraživanja. Iz tog razloga, prvi dio evaluacije fokusiran na jednostavno pretraživanje se u pravilu provodio na početnoj stranici online kataloga, čemu je slijedio prelazak na posebno sučelje za napredno pretraživanje. Nakon procjene opcija za pretraživanje, sljedeći dio evaluacije je proveden na razini bibliografskog prikaza građe, što je ujedno podrazumijevalo i provjeru više vrsta bibliografskog prikaza, poput bibliografskih prikaza omeđenih, odnosno neomeđenih publikacija. Konačno, prisutnost preostalih značajki poput službi i postrojenja za sortiranje se procjenjivala u sklopu sučelja koje prikazuje popis rezultata pretraživanja, dok su se značajke vezane za korisničku pomoć mogle pronaći kako na

zasebnim sučeljima tako i u vidu poruka za vrijeme pretraživanja. Sve navedeno je razlog za pomno i detaljno provođenje evaluacije, u svrhu dobivanja relevantnih rezultata.

Provodeći evaluaciju, ubrzo su se razjasnile određene karakteristike specifične za OPAC-e u Republici Hrvatskoj. Naime, hrvatski online katalogi odabrani za evaluaciju se mogu podijeliti u dvije skupine obzirom na softver na koji se oslanjaju, pa tako prvu skupine čine OPAC-i Knjižnica grada Zagreba, Gradske knjižnice Marka Marulića i Gradske knjižnica Rijeka, dok drugu skupinu čine OPAC-i Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek i Gradske knjižnice Zadar. Spomenuta podjela hrvatskih OPAC-a rezultira izrazitim podudaranjem po pitanju značajki prisutnih kod OPAC-a sa zajedničkim softverom. Ipak, evaluacije OPAC-a sa zajedničkim softverom su pokazale i neslaganje po pitanju pojedinih značajki, koji će kasnije biti pobliže opisani.

Za potrebe ilustracije, u nastavku slijedi kratki opis gore navedenih OPAC-a koji čine uzorak evaluacije, zajedno sa njihovim vizualnim prikazom.

Narodna knjižnica u Vancouveru (Vancouver Public Library) predstavlja ustanovu koja je posvećena izlaženju u susret potrebama korisnika koje se tiču cjeloživotnog učenja, čitanja i informiranja. Također, Knjižnica spomenuti cilj slijedi više od sto godina te predstavlja najposjećeniju urbanu knjižnicu u Kanadi. Među ostalim vrijednostima za koje se zalaže su i pristup za sve, poticanje učenja, znatiželje, kao i službe u čijem su središtu korisnici (Vancouver Public Library, 2022). Slika 1 prikazuje sučelje OPAC-a Narodne knjižnice u Vancouveru.

English Help Log In / My VPL

VPL VANCOUVER PUBLIC LIBRARY Search the Catalogue by Keyword the old man and the sea Advanced Search

Explore Hours & Locations Borrowing Digital Library Booking & Facilities Programs & Events Ask Us

Keyword search: **the old man and the sea** Save search

Broaden search

Filter your results by...

Available Now

Format

Books

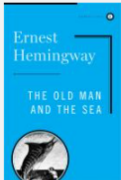
- Book (39)
- eBook (4)
- Book plus CD (1)
- Comic Book (1)

Audiobooks

- Audiobook CD (4)
- Downloadable Audiobook (1)
- Audiobook on MP3 CD (1)

Sort by: Relevance

1 to 10 of 151 results

	The Old Man and the Sea by Hemingway, Ernest ★★★★★	<input type="button" value="Check out"/>
	eBook - 2012 Available	<input type="button" value="For Later"/>
	Audiobook CD - 2006 823 H48o6 Available View details	<input type="button" value="Place hold"/>
	Book - 1996 823 H48o3 Available View details	<input type="button" value="Place hold"/>

Slika 1 Vancouver Public Library - OPAC

Narodna knjižnica u New Yorku (New York Public Library) predstavlja središnju knjižničnu ustanovu u New Yorku. Obuhvaća 92 lokacije te isto tako uključuje četiri istraživačka centra usredotočene na humanističke i društvene znanosti, umjetnost, povijest i kulturu, kao i poslovan svijet te industriju. Na svojoj službenoj stranici Knjižnica navodi kako stavlja veliki naglasak na poticanje cjeloživotnog učenja, kao i podučavanje u vidu navigacije prilikom učenja i pronalaženja informacija. Isto tako, kako bi izašla u susret svojoj misiji poticanja cjeloživotnog učenja, Knjižnica stavlja veliki naglasak i na osiguravanje adekvatnih alata kao podrške korisničkim istraživanjima. Kao takav alat se zasigurno može prepoznati i sami OPAC Knjižnice, prikazan na slici 2 (New York Public Library, 2022).

search: 🔍

[Advanced Search](#)

How to get a Physical Book

- Request a book or other material by clicking on the "Place Hold" button next to the item you want below.
 - Select one of our open locations where you want to pick up your book.
 - You'll receive an email when your book is available for pick up.
 - When you visit the branch to pick up your hold, the book will be on the hold shelf. You must check it out before leaving the library.
- [Need help?](#)

Results 1 - 25 of 1124 for the old man and the sea

Sorted by [Relevance](#) | [Date](#) | [Title](#) | [Author](#)

Refine by:

Availability

At the library
(1076)

Online (195)

Search Found In

Title (175)

Subject (30)

Format

The old man and the sea

Hemingway, Ernest, 1899-1961.

BOOK/TEXT | 2003

Available at 58th Street Fiction (CLASSICS FIC HEMINGWAY) plus 52 more [see all](#)

[PLACE HOLD](#)

Additional actions:

Slika 2 New York Public Library - OPAC

Knjižnice vijeća u Aucklandu (Auckland Council Libraries) su 2010. godine formirane kao sustav narodnih knjižnica. Na svojoj stranici Knjižnice naglašavaju kako je od iznimne važnosti da osiguraju kvalitetno digitalno iskustvo za svoje korisnike, obzirom da sama web stranica sustava knjižnica u prosjeku dnevno ima oko 20000 posjeta. Kao jedan od faktora pri osiguravanju spomenute kvalitete digitalnog iskustva za korisnike se navodi i jednostavan pristup online katalogu, prikazanome na slici 3 (Auckland Council Libraries, 2022).

Search:
[Advanced search](#)

Catalogue **Articles**

Results 1 - 25 of 745 for the old man and the sea

Sorted by [Relevance](#) | [Date](#) | [Title](#) | [Author](#)

Refine by:

Format

- Book (366)
 - eBook (154)
 - eAudiobook (74)
 - Printed music (48)
 - Large print (34)
- [more >](#)

Location

- Albany Village (22)
 - Avondale (13)
- [more >](#)

Genre

- Fiction (400)
- Nonfiction (258)
- New Zealand (23)
- Literacy (2)
- Nonfiction on (1)

Audience

The old man and the sea / Ernest Hemingway

Hemingway, Ernest, 1899-1961, author.

 Book | 1952.

Not available at Albany fiction (DUE 08-07-22) [see all](#)

7 holds on first copy returned of 14 copies

★★★★★ 7 reviews

[Request it](#)

Additional actions:

The old man and the sea

 DVD | [2010?]

Not available at Pakuranga DVD (IN TRANSIT +1 HOLD)

[see all](#)

★★★★★ Be the first to review

[Request it](#)

Additional actions:

The old man and the sea / Ernest Hemingway ; notes by Kenneth Graham

Hemingway, Ernest, 1899-1961, author.

 Book | [1998]

Not available at Central City basement. Max Edition. Ask at

[Request it](#)

Additional actions:

Slika 3 Auckland Council Libraries - OPAC

Nadalje, Muntpunt predstavlja knjižnično središte i informacijski centar u Bruxellesu te isto tako na svojim stranicama naglašava svoju ulogu kao mjesto susreta. Također, sama Knjižnica je dio mreže flamanske i bruxelleske mreže narodnih knjižnica (Muntpunt, 2022). Sučelje njenog OPAC-a je prikazano na slici 4.

The screenshot shows the Muntpunt OPAC interface. At the top, there is a navigation bar with the Muntpunt logo, a status indicator 'Now open until 20:00', and links for 'Site Coinpoint', 'Contact', 'Help', and a language dropdown set to 'NL'. A 'Log In to My Library' button is also present. Below the navigation bar is a search bar with 'this library' selected, and a search query 'the old man and the sea'. A search button 'To search' and an 'Advanced Search' link are visible. Below the search bar are filter options: 'Refine' with dropdowns for 'Material', 'Language', 'Issued between', 'subjects', and 'Genre', plus a 'More filters +' button. The search results section shows '3 results found for 'the old man and the sea' in this library' and a 'Sort by' dropdown set to 'Match with your query'. The first result is a book titled 'The old man and the sea' by Ernest Hemingway. It includes a book cover image, a description: 'The heroic struggle of a fisherman with a giant fish as the symbol of humanity struggling to achieve perfection.', and metadata: Genre: 'Novels , Filmed Books', Topic: 'People and nature , Sea', and Publisher: 'Arrow, [2015?] | Other releases'. There is an 'Available' status and a 'Find a copy' button. An 'Add to list' button is also present.

Slika 4 Muntpunt – OPAC

Javna knjižnica u Amsterdamu (Openbare Bibliotheek Amsterdam) je središnja narodna knjižnica u Amsterdamu. Ona predstavlja kulturnu instituciju kojoj je cilj poticati slobodan protok informacija u okviru amsterdamskog društva. Svoje korisnike nastoji poticati na kontinuirano učenje te im nastoji osigurati pristup znanju, kulturi i informacijama (OBA, 2022). Sučelje kataloga Knjižnice je prikazano na slici 5.

x Q FIND [Advanced search](#)

 results 1 - 20 of 53 for **the old man and the sea**

 sort on: relevance year title author

Also results in:

 ebooks & audiobooks
 music web
 rural

Refine in OBA

v Type

- Book
- CD
- Movie
- oba.nl
- 2 more...

v Target audience

Adults

v Author

- Ernest Hemingway
- Raymond Sheppard
- CF Tunnicliffe
- E. Veegens-Latorf
- Oscar Peterson
- 32 more...

The old man and the sea / Ernest Hemingway

Ernest Hemingway

Book | English | [2013?]

The heroic struggle of a fisherman with a giant fish as the symbol of humanity struggling to achieve perfection.

sea story

[> more information](#)
WHERE IS IT?

Add to list

Twentieth century interpretations of The old man and the sea : a collection of critical essays / edited by Katharine...

Katharine T. Jobses

Book | English | [1968]

in the series:

Twentieth century interpretations , Twentieth century interpretations

Hemingway, Ernest

[> more information](#)
WHERE IS IT?

Add to list

Slika 5 OBA – OPAC

Prema stranicama Knjižnica grada Zagreba, one predstavljaju „središnje mjesto znanja, pristupačnosti, informacije, obrazovanja i kulture u gradu Zagrebu, njegovoj okolini, pa i šire“. (Knjižnice grada Zagreba, 2022) Riječ je o organiziranoj mreži narodnih knjižnica, koja je ujedno i najveća ustanova u okviru hrvatskih narodnih knjižnica. (Knjižnice grada Zagreba) Na slici 6 je prikazano sučelje OPAC-a Knjižnica grada Zagreba.

Katalog Knjižnica grada Zagreba

Upute Početna stranica Prijava Hrvatski

the old man and the sea Katalog

Odabrani katalog Katalog Knjižnica grada Zagreba

Tražili ste > katalog: the old man and the sea

Odabrani zapisi (0)
Odaberi sve

Suzi rezultate pretraživanja... 22 rezultata

▲ Za posudbu

Gradska knjižnica	10
Knjižnica Božidara Adžije	8
Knjižnica i čitaonica Bogdana Ogrizovića	8
Knjižnica Kajfešov brijeg	6
Knjižnica Špansko-sjever	5
više...	

▲ Autor

Hemingway, Ernest	21
Crnković, Zlatko, književni prevoditelj	1
Kaufman, Richard	1
London Symphony Orchestra	1
London Voices	1
više...	

▲ Predmet

Hemingway, Ernest, 1898-1961 (Stari i mlađi)	2
--	---

1. The old man and the sea / Ernest Hemingway
Hemingway, Ernest
New York : Scribner, 2003
knjiga
Za posudbu 2

2. The old man and the sea / Ernest Hemingway
Hemingway, Ernest
London : Arrow Books, 2004
knjiga
Za posudbu 2

3. Plaku dhe deti : novelë / Ernest Heminguei ; përktheu Besnik Gjumsli
Hemingway, Ernest

Slika 6 Knjižnice grada Zagreba – OPAC

Gradska knjižnica Marka Marulića u Splitu je „suvremeno organizirana mreža narodnih knjižnica, najveća ustanova među narodnim knjižnicama u Splitsko – dalmatinskoj županiji“. (Gradska knjižnica Marka Marulića, 2022) Njena misija se prije svega ostvaruje kroz osiguravanje slobodnog pristupa informacijama na raznim medijima te kroz osiguravanje stručno organizirane informacijske službe za svoje korisnike (Gradska knjižnica Marka Marulića). Na slici 7 je prikazan katalog Gradske knjižnice Marka Marulića.

Katalog Gradske knjižnice Marka Marulića

Upute Početna stranica Prijava Hrvatski

the old man and the sea Katalog

Odabrani katalog Katalog Gradske knjižnice Marka Marulića

Tražili ste > katalog: the old man and the sea

Suzi rezultate pretraživanja... 16 rezultata

izlistaj prema nizu

1. **The old man and the sea** / Ernest Hemingway
Hemingway, Ernest
London : Triad Grafton, 1985
knjiga **Za posudbu 1**

2. **The old man and the sea** / Ernest Hemingway
Hemingway, Ernest
London : Arrow books, 1993
knjiga **Za posudbu 1**

3. **Starac i more** / Ernest Hemingway ; [preveo Karlo Ostojčić]
Hemingway, Ernest
Sarajevo : Svjetlost, 1977
knjiga **Za posudbu 1**

Za posudbu
GKMM Središnjica 13
GKMM Trstenik 5
GKMM Grohote 5
GKMM Spinut 4
GKMM Podstrana 4
više...

Autor
Hemingway, Ernest 16
Crnković, Zlatko, književni prevoditelj 1
Lojen, Barbara 1
Ugrina, Kristijan 1
Zrinščak, Vinko 1

Predmet
Hemingway, Ernest, 1898-1961 (Starac i more) 2

Građa
knjiga 15
glazbena građa 1

Slika 7 Gradska knjižnica Marka Marulića - OPAC

Gradska knjižnica Rijeka predstavlja središnju narodnu knjižnicu grada Rijeke. Predstavlja i matičnu knjižnicu za narodne i školske knjižnice Primorsko-goranske županije. Prema njenim službenim stranicama, knjižnica je „informativsko, obrazovno, kulturno, komunikacijsko i socijalno središte“. (Gradska knjižnica Rijeka, 2022) Sučelje njenog kataloga je prikazano na slici 8.

GKR VODIČ MAGAZIN LAB O NAMA

GRADSKA KNJIŽNICA RIJEKA

Upute Početna stranica Prijava Hrvatski

the old man and the sea Katalog

Odabrani katalog Katalog GKR

Tražili ste > katalog: the old man and the sea

Suzi rezultate pretraživanja... 9 rezultata

izlistaj prema nizu

1. **The old man and the sea** / Ernest Hemingway
Hemingway, Ernest
London : Arrow Books, 2004
knjiga **Posuđeno**

2. **Starac i more** / Ernest Hemingway ; prijevod Zlatko Crnković
Hemingway, Ernest
Zagreb : Globus media, 2004
knjiga **Za posudbu 14**

Za posudbu
GKR - Središnji odjel 6
GKR - Dječji odjel Stribor 4
GKR - Ogranak Zamet 3
GKR - Županijski bibliobus 2
GKR - Ogranak Trsat 2
više...

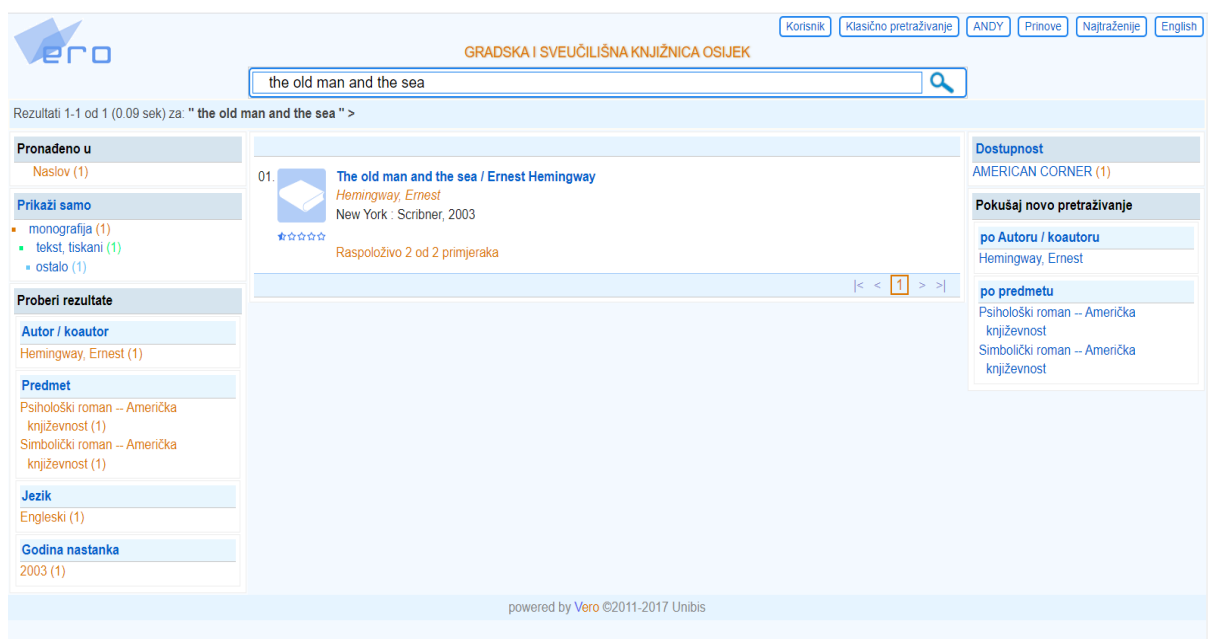
Autor
Hemingway, Ernest 9
Crnković, Zlatko, književni prevoditelj 1

Predmet
Hemingway, Ernest, 1898-1961 (Starac i more) 2

Građa
knjiga 9

Slika 8 Gradska knjižnica Rijeka – OPAC

Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek kao ustanova predstavlja „mjesto cjeloživotnoga učenja i najznačajnije, svima dostupno, kulturno središte lokalne zajednice“. (Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek, 2022) Nadalje, vizija knjižnice je fokusirana na poticanje intelektualnog rasta, formalnog obrazovanja, ali i na promicanje svijesti o kulturnom naslijeđu. Osim toga, Knjižnica predstavlja matičnu knjižnicu kako za grad Osijek, tako i za Osječko-baranjsku županiju, kao i matičnu sveučilišnu, odnosno znanstvenu knjižnicu za Sveučilište u Osijeku (Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek). Slika 9 prikazuje sučelje OPAC-a Gradske i sveučilišne knjižnica Osijek.

Slika 9 Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek – OPAC

Gradska knjižnica Zadar je matična knjižnična ustanova grada Zadra i Zadarske županije. Nastoji predstavljati „općeprpoznato kulturno središte grada“ (Gradska knjižnica Zadar, 2022) te „istinsko središte zajednice“ (Gradska knjižnica Zadar). Osim toga, riječ je o narodnoj knjižnici koja je dobila veći broj nagrada i priznanja za svoj rad, od kojih valja istaknuti nagradu 'Knjižnica godine', iz 2012. godine. (Gradska knjižnica Zadar, 2022) Sučelje njenog OPAC-a je prikazano na slici 10.

The screenshot shows the OPAC search results for the query "the old man and the sea". The search results are displayed in a list format with four entries. Each entry includes a book cover icon, the title, author, and publication details. The first entry is "The old man and the sea / Ernest Hemingway" by Ernest Hemingway, published in London by Arrow Books in 2004. The second entry is "The old man and the sea / Ernest Hemingway" by Ernest Hemingway, published in New York by Scribner in 2003. The third entry is "The Old Man and the Sea / Ernest Hemingway ; illustrations by C.F. Tunnicliffe...[et al.]" by Ernest Hemingway, published in New York by Scribner in 1996. The fourth entry is "The Old man and the sea / Ernest Hemingway" by Ernest Hemingway, published in New York by Simon and Schuster in 1995. The search results are sorted by relevance. The left sidebar shows filters for "Pronađeno u" (Naslov), "Prikaži samo" (monografija, lektst. tiskani), "Proberi rezultate" (Autor / koautor, Jezik, Godina nastanka), and "Dostupnost" (SRED, AMERIČKI KUTAK). The right sidebar shows "Pokušaj novo pretraživanje" (po Autoru / koautoru).

Slika 10 Gradska knjižnica Zadar – OPAC

3.3. Rezultati

Nakon provedbe evaluacije pomoću popisa značajki (engl. *checklist*), zbrojeni su rezultati za svaki od ispitanih OPAC-a. Time se omogućilo njihovo rangiranje prema broju prisutnih značajki. U nastavku je prikazana konačna, popunjena verzija popisa značajki sa kraja evaluacije.

Evaluacije OPAC-a										
	VP	NY	A	MUN	OB	KG	GKM	GK	GISK	GKZ
	L	PL	CL	T	A	Z	M	R	O	D
Tipovi pretraživanja										
Osnovno pretraživanje	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Osnovno pretraživanje prema:										
1) Ključnoj riječi	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
2) Autoru	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
3) Naslovu	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
4) Predmetu	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
5) Oznaci (tag)	X	X				X	X	X		
6) Popisu (List)	X									
7) Korisniku	X									
8) Formatu	X	X	X	X	X	X		X		
9) Izdavaču			X	X	X	X	X	X	X	X
Napredno pretraživanje	X	X	X	X	X				X	X

Napredno pretraživanje prema:										
1) Ključnoj riječi	X	X	X	X	X				X	X
2) Autoru	X	X	X	X	X				X	X
3) Naslovu	X	X	X	X	X				X	X
4) Predmetu	X	X	X	X	X				X	X
5) Oznaci (tag)	X									
6) Popisu (List)										
7) Nagrada	X									
8) Korisniku										
9) Identifikatoru	X			X	X				X	X
10) Izdavaču	X			X	X					
Ograničavanje naprednog pretraživanja prema:										
1) Jeziku	X	X	X	X	X				X	X
2) Lokaciji	X	X	X	X	X					
3) Dostupnosti	X		X							
4) Kolekciji	X	X			X					
5) Sadržaju	X				X					
6) Godini objave	X	X	X	X	X				X	X
7) Formatu	X	X	X	X	X				X	X
8) Dobnim skupinama (publika)	X		X	X	X					
Mogućnost pretraživanja pomoću Booleovih operatora	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Mogućnost skraćivanja		X	X	X	X	X	X	X	X	X
Mogućnosti pregledavanja:										
1) pregledavan je prema autorima	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
2) pregledavan je prema predmetu	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
3) pregledavan je prema izdavaču					X	X	X	X		

4) pregledavan je prema novim naslovima	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Mogućnost navigacije pomoću faseta	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Pretraživanje pomoću tezaurusa										
Bibliografski prikaz										
Pružanje bibliografskih prikaza:										
kratki prikaz	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
dugi prikaz	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Hipertekstualne veze u prikazu cijelog bibl. zapisa:										
1) Ime autora	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
2) predmet	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
3) pozivni broj		X								
4) serijal	X	X	X	X						
Ograničavanje broja za prikaz zapisa (kontrola izlaza)									X	X
Pregled dostupnih formata u cijelom bibl. prikazu	X		X		X				X	X
Prikaz korisničkih listi	X			X	X					
Mogućnost dodavanja u košaricu	X	X	X	X	X	X	X	X		
Pregled oznaka (tag-ova)	X	X	X			X	X	X		
Dodavanje korisničkih oznaka (tag-ova)	X	X	X							
Opis likova	X		X							
O autoru	X	X	X	X	X					
Isječak iz djela		X	X							
Pregled nagrada		X	X							
Grafički prikaz mjesta na polici		X	X			X	X	X		X
Mogućnost korisničkog recenziranja	X		X						X	X

Pregled recenzija:										
1) Stručne	X	X	X	X		X	X	X		
2) Korisničke	X	X	X		X				X	X
Pregled popisa:										
1) Osoblja	X	X								
2) Korisnika	X									
Povezani naslovi:										
1) Slični autori	X	X	X	X	X	X	X	X		
2) Više od istog autora	X		X	X	X	X	X	X	X	X
Prikaz naslovnice djela	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Izlaz, službe, postrojenja i vanjske poveznice										
Mogućnost sortiranja objekata prema:										
1) autoru	X	X	X		X	X	X	X		
2) naslovu	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
3) relevantnosti	X	X	X	X	X				X	X
4) klasifikaciji										
5) datumu	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
6) formatu										
7) Popularnosti						X	X	X		
8) predmetu										
Mogućnost izvoza/preuzimanja dohvaćenih zapisa	X					X	X	X		
Mogućnost prijenosa dohvaćenih zapisa (npr. putem e-maila)		X	X		X	X	X	X		
Korisnička pomoć										
Postoji online vodič za korištenje kataloga	X	X	X			X	X	X	X	X
Pristupačno korisnicima, ne zahtijeva pomoć osoblja	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Dostupan softver za provjeru pravopisa	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Ukupno: 75	59	49	52	42	47	35	34	35	37	38

Od ukupnih 75 ispitanih značajki, najveći ostvareni rezultat je imao OPAC Vancouver Public Library-a (u nastavku: VPL), sa postignutih 59 značajki. Drugo mjesto po broju ostvarenih značajki je OPAC Auckland Council Libraries-a (u nastavku: ACL) sa postignute 52 značajke. Sa 49 značajki, OPAC New York Public Library-a (NYPL) je na trećem mjestu, nakon kojega slijede OPAC-i knjižnica Muntpunt i Openbare Bibliotheek Amsterdam-a (u nastavku: OBA) sa postignutih 47 i 42 značajke. Po pitanju evaluacije OPAC-a hrvatskih narodnih knjižnica, rezultati su pokazali kako je najveći ostvareni broj značajki 38, u slučaju OPAC-a Gradske knjižnice Zadar (u nastavku: GKZD). Nakon toga slijedi OPAC Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek (u nastavku: GISKO) sa ostvarenih 37 značajki. Nadalje, OPAC-i Knjižnica grada Zagreba (u nastavku: KGZ) i Gradske knjižnice Rijeka (u nastavku: GKR) oba imaju ostvarenih 35 značajki, dok najmanji broj ostvarenih značajki ima OPAC Gradske knjižnice Marka Marulića (u nastavku: GKMM), sa 34 značajke. U nastavku je prikazana i tablica sa OPAC-ima poredanima po postignutim rezultatima.

Tablica 1 Poredak ispitanih OPAC-a prema postignutim značajkama

	Narodna knjižnica:	Broj značajki (ukupno 75):
1.	Vancouver Public Library	59
2.	Auckland Council Libraries	52
3.	New York Public Library	49
4.	Openbare Bibliotheek Amsterdam	47
5.	Muntpunt	42
6.	Gradska knjižnica Zadar	38
7.	Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek	37
8.	Knjižnice grada Zagreba, Gradska knjižnica Rijeka	35
9.	Gradska knjižnica Marko Marulić	34

3.3.1. Analiza učestalosti ispitanih značajki

Pogled na rezultate evaluacije pomoću popisa značajki jasno ukazuje na raznolikost u kontekstu značajki koje su prisutne kod ispitanih OPAC-a. Samim time se nameće potreba za njihovom detaljnijom analizom. Kako bi se jasnije istaknula važnost ispitanih značajki, moguće ih je podijeliti prema učestalosti njihovog pojavljivanja.

Značajke vezane za pretraživanje koje su prisutne kod svih ispitanih kataloga su mogućnost osnovnog pretraživanja, i to prema ključnoj riječi, autoru, naslovu i predmetu. Isto tako, svim OPAC-ima je zajednička i mogućnost provođenja pretraživanja pomoću booleovih operatora. U okviru pregledavanja, svi OPAC-i omogućuju pregledavanje prema autorima, predmetu i novim naslovima. Također, još jedna sveprisutna značajka u okviru pretraživanja

pomoću ispitanih OPAC-a je i mogućnost navigacije pomoću faseta. Nadalje, ako se fokus pomakne na bibliografski zapis, kod svih ispitanih OPAC-a je prisutno pružanje kratkog i dugog bibliografskog prikaza, kao i hipertekstualne veze za ime autora i predmet u prikazu cijelog bibliografskog zapisa. Osim toga, svi ispitani OPAC-i pružaju prikaz naslovnice djela koja sadrže. Po pitanju kategorije izlaza, službi, postrojenja i vanjskih poveznica, jedine dvije značajke prisutne kod svih ispitanih OPAC-a su mogućnost sortiranja rezultata pretraživanja prema naslovu i datumu. Konačno, kada se radi o korisničkoj pomoći, svi ispitani OPAC-i su pristupačni korisnicima, odnosno njihova uporaba je jasna te ne zahtijeva pomoć osoblja. Isto tako, svi OPAC-i uključuju i softver za provjeru pravopisa prilikom pretraživanja.

Na temelju pomnijeg pregleda značajki koje su prisutne kod svih OPAC-a, može se zaključiti kako je riječ o značajkama čija se sveprisutnost uglavnom i očekivala. Jednostavno pretraživanje po ključnoj riječi, autoru, naslovu ili predmetu je jedno od osnovnih mogućnosti koje knjižnični katalog treba pružiti svojim korisnicima. Provođenje pretraživanja pomoću booleovih operatora je također standardni element online kataloga knjižnica dugi niz desetljeća, kao i primjerice mogućnost pregledavanja po autorima i predmetu. Jedna od značajki čija se sveprisutnost donekle izdvaja od očekivanog je mogućnost pregledavanja prema novim naslovima, što ukazuje na to da narodne knjižnice prepoznaju važnost novopristigle građe kao one koja bi mogla biti od interesa za svoje korisnike. Nadalje, prikaz naslovnica djela kod svih ispitanih OPAC-a isto tako ukazuje da knjižnice ne zanemaruju prikaz fizičkog izgleda građe koju sadržavaju, čija transparentnost isto tako može utjecati na konačni korisnički odabir. Ipak, važno je napomenuti da, unatoč tome što se radi o aktivnoj praksi svih narodnih knjižnica posrijedi, postoji i velik broj građe u ispitanim OPAC-ima kod kojih izostaje prikaz naslovnice. No isto tako, praksa uključivanja prikaza naslovnice je u pravilu prisutna kod svih bitnijih djela u OPAC-ima. Konačno, prisutnost faseta kod svih ispitanih OPAC-a jasno ukazuje na to da narodne knjižnice prepoznaju već spomenutu korist koju ova značajka nudi, obzirom da se korištenjem faseta uvelike olakšava navigacija kroz rezultate pretraživanja.

Dodatni pogled na rezultate evaluacije otkriva kako su određene značajke izrazito česte, ali isto tako postoje i određene iznimke pa ih tako pojedini OPAC-i ne uključuju. U tu kategoriju pak spadaju kriteriji osnovnog pretraživanja prema formatu i izdavaču, kao i mogućnost naprednog pretraživanja, zajedno sa kriterijima pretraživanja prema ključnoj riječi, autoru, naslovu i predmetu. Također, gotovo svi OPAC-i imaju mogućnost ograničavanja naprednog pretraživanja prema jeziku, godini objave i formatu. Isto tako, još jedna značajka po pitanju pretraživanja koja je prisutna kod gotovo svih OPAC-a je mogućnost skraćivanja upita. Nadalje,

značajke bibliografskog prikaza prisutne kod većine OPAC-a su mogućnost dodavanja u košaricu (tj. rezervacija), pregled stručnih recenzija djela te povezanih naslova od sličnih autora i povezanih naslova istog autora. Osim toga, značajke izlaza u vidu mogućnosti sortiranja objekata prema autoru i relevantnosti su također česte kod ispitanih OPAC-a. Konačno, gotovo svi OPAC-i sadržavaju online vodič za korištenje kataloga.

Može se zaključiti kako navedeni elementi koji su prisutni kod većine ispitanih OPAC-a predstavljaju skupinu značajki koja jest prihvaćena kao standard za online kataloge. Ali isto tako, unatoč činjenici da su važnost i korisnost ovih značajki prepoznati, one iz određenih razloga izostaju kod pojedinih OPAC-a. Po pitanju osnovnog pretraživanja, da se zaključiti kako je prepoznata važnost pretraživanja prema formatu i izdavaču. Također, korisno je napomenuti kako mogućnost pretraživanja po izdavaču jedino izostaje kod OPAC-a VPL-a i NYPL-a. Ta činjenica je posebno zanimljiva ako se uzme u obzir da upravo dva navedena OPAC-a spadaju među tri najuspješnija među ispitanima. Naime, pretraživanje naziva izdavača u spomenutim OPAC-ima u najboljem slučaju vraća rezultate u kojima se traženi naziv spominje pod poljem naslova ili napomena, što je velika razlika u usporedbi sa ostalim katalogima u kojima isto pretraživanje vraća rezultate u kojima se naziv izdavača zaista i nalazi pod poljem 'izdavač'. Isto tako, zanimljiva je i činjenica kako mogućnost skraćivanja prilikom oblikovanja upita pretraživanja također jedino nije prisutna kod OPAC-a VPL-a. Jedino u kanadskom OPAC-u skraćene verzije upita rezultiraju isključivo zapisima koji sadržavaju korijenski, ali ne i druge oblike skraćenog pojma. Nadalje, u okviru hrvatskih narodnih knjižnica je posebno zanimljiva i činjenica kako OPAC-i KGZ-a, GKMM-a i GKR-a ne uključuju opciju naprednog pretraživanja. Bez obzira što osnovno pretraživanje kod spomenutih OPAC-a jest učinkovito, nedostatak zasebne opcije naprednog pretraživanja se ipak može promatrati kao mana, obzirom da ostali ispitani OPAC-i (uključujući i sve svjetske) nude spomenutu opciju. Mogućnost dodavanja u košaricu pak jedini ne uključuju OPAC-i GISKO-a i GKZD-a, što je još jedan nedostatak koji je određen softverom pomoću kojega su ovi OPAC-i oblikovani. Spomenuta dva hrvatska OPAC-a isto tako ne nude pregled stručnih recenzija, kao ni OPAC OBA-e, dok prisutnost stručnih recenzija kod svih ostalih OPAC-a upućuje da je ipak riječ o vrijednoj značajci. Također, prikaz povezanih naslova je značajka koja je u suštini prisutna kod svih OPAC-a pa tako većina OPAC-a nudi pregled djela sličnih autora te djela istog autora, dok neki od ispitanih OPAC-a nude tek jedan od spomenutih pregleda. U svakom slučaju, može se zaključiti kako je srodnih naslova na temelju trenutnog odabira općeprihvaćeni element svih online kataloga.

Učestalost pojavljivanja određenih značajki kod ispitanih kataloga se može promatrati kao osrednja pa tako po pitanju pretraživanja u tu skupinu spadaju osnovno pretraživanje po oznaci (tag-u), napredno pretraživanje po identifikatoru, ograničavanje naprednog pretraživanja prema lokaciji i dobnim skupinama te mogućnost pregledavanja prema izdavaču. U okviru bibliografskog prikaza, osrednje prisutne značajke su hipertekstualne veze za serijale, pregled dostupnih formata, kao i oznaka (tag-ova), kao i prikazi podataka o autoru i smještaja građe na polici. Nadalje, osrednje je prisutna i mogućnost korisničkog recenziranja te prikaz korisničkih recenzija. Osim toga, mogućnosti izvoza i prijenosa dohvaćenih zapisa također ne spadaju u kategoriju najčešćih značajki kod ispitanih OPAC-a

Gore navedeni, osrednje prisutni elementi očigledno ne spadaju u kategoriju značajki čije je uključivanje pravilo prilikom oblikovanja knjižničnih OPAC-a. Ipak, detaljnija analiza ove skupine značajki otkriva kako je sveukupno osrednje pojavljivanje nekih od njih uvjetovano činjenicom da su dominantne kod jedne skupine ispitanih OPAC-a, dok kod druge skupine OPAC-a izostaju. Konkretno, ograničavanje naprednog pretraživanja prema dobnim skupinama, hipertekstualne veze sa serijale u bibliografskom prikazu te pregled korisničkih recenzija su neke od takvih značajki. Vrijedi i naglasiti kako je ograničavanje naprednog pretraživanja prema lokaciji prisutno kod svih svjetskih OPAC-a, dok u slučaju hrvatskih OPAC-a nije prisutno kod ni jednog. Isto vrijedi i za prikaz podataka o autoru. Iz toga proizlazi zaključak kako one značajke sa popisa koje su u slučaju svjetskih OPAC-a dominantne, a koje u slučaju hrvatskih OPAC-a izostaju, predstavljaju prostor za napredak kojega bi narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj trebale uzeti u obzir prilikom oblikovanja svojih OPAC-a.

Osim svih navedenih, preostale značajke sa popisa spadaju u kategoriju najslabije prisutnih pa se kao takve pojavljuju u ne više od tri OPAC-a. Po pitanju opcija pretraživanja, u tu kategoriju spadaju osnovno pretraživanje prema popisu (List) i korisniku, zatim napredno pretraživanje prema oznaci (tag-u), nagradi i izdavaču, kao i ograničavanje naprednog pretraživanja prema dostupnosti, kolekciji ili sadržaju. Također, u vidu bibliografskog prikaza, u kategoriju rijetkih značajki spadaju hipertekstualne veze za pozivni broj, kontrola izlaza, prikaz korisničkih listi, dodavanje korisničkih oznaka, opis likova, prikaz isječka iz djela, nagrada te popisa korisnika i osoblja. Isto tako, u kontekstu izlaza, najrjeđe prisutna značajka je mogućnost sortiranja prema popularnosti.

Slično kao i u slučaju osrednje prisutnih, i kod rijetkih značajki se može primijetiti kako su mjestimično učestalije kod pojedinih skupina OPAC-a. Tako se neke od značajki češće pojavljuju kod OPAC-a u svijetu, poput naprednog pretraživanja prema izdavaču, prikaza

korisničkih listi i dodavanja korisničkih oznaka. Osim toga, neke od rijetkih značajki su se pokazale karakterističnima za najbogatije OPAC-a, što dodatno naglašava njihovu prednost naspram ostalih OPAC-a u fokusu. Primjerice, osnovno pretraživanje prema popisu i korisnicima, kao i napredno pretraživanje prema oznakama (tag-ovima) i nagradama su elementi prisutni isključivo kod OPAC-a VPL-a, kao vodećeg od ispitanih OPAC-a. Isto tako, može se primijetiti kako je mogućnost ograničavanja broja za prikaz (kontrola izlaza) prisutna isključivo kod hrvatskih OPAC-a GISKO-a i GKZD-a.

Konačno, pojedine značajke sa korištenog popisa se nisu pokazale kao dio ispitanih OPAC-a. Takve značajke su napredno pretraživanje prema popisu i korisniku te pretraživanje pomoću tezaurusa. Također, tu spadaju i mogućnost sortiranja objekata prema klasifikaciji, formatu i predmetu.

Navedene značajke koje nisu ostvarene u okviru ispitanih OPAC-a predstavljaju skupinu značajki koje od strane narodnih knjižnica nisu prepoznate kao važne za ostvarenje kvalitetnog OPAC-a. Posebno je zanimljivo kako se nijedan od ispitanih OPAC-a ne oslanja na pretraživanje pomoću tezaurusa, čiji je nedostatak zapravo nadoknađen time što ujedno i svi OPAC-i koriste fasete za probiranje rezultata. Isto tako, unatoč činjenici da bi sortiranje izlaza prema predmetu dovelo do preglednog uvida u rezultate pretraživanja, riječ je o mogućnosti koju ispitani OPAC-i ne nude.

3.3.2. Usporedba značajki svjetskih i hrvatskih OPAC-a

Promatrajući zbroj značajki koje ispitani OPAC-i sadržavaju, lako je primijetiti kako svaki od odabranih OPAC-a narodnih knjižnica u svijetu ima veći broj ispitanih značajki u usporedbi sa bilo kojim od odabranih OPAC-a narodnih knjižnica u Republici Hrvatskoj. To se može promatrati kao kvantitativni dokaz hipoteze da se OPAC-i narodnih knjižnica u Republici Hrvatskoj zaista nalaze na nižoj razini razvoja u usporedbi sa onima u svijetu. Prije svega, promatrajući rezultate evaluacije, nameće se zaključak kako se ni jedan od ispitanih OPAC-a ne može promatrati kao idealan, obzirom da čak i OPAC-u sa najvećim postignutim rezultatom nedostaje 16 značajki sa korištenog popisa. Nadalje, važno je naglasiti kako između stranog OPAC-a sa najmanjim brojem ostvarenih značajki (Muntpunt) i hrvatskog OPAC-a sa najvećim brojem ostvarenih značajki (GKZD) ne postoji prevelika razlika po broju značajki. Stavi li se fokus na one značajke koje OPAC Muntpunt-a ima za razliku od OPAC-a GKZD-a, može se uvidjeti kako je riječ o mogućnostima osnovnog pretraživanja po formatu, naprednog pretraživanja po izdavaču, ograničavanju naprednog pretraživanja prema lokaciji i dobnim skupinama, sadržavanja hipertekstualnih veza za serijale, prikazu korisničkih listi, mogućnosti

dodavanja u košaricu, prikazu sažetka o autoru, pregledu stručnih recenzija te prikazu sličnih autora. S druge strane, OPAC GKZD-a je za razliku od belgijskog OPAC-a ostvario neke druge značajke, poput ograničavanja broja za prikaz zapisa, pregleda dostupnih formata u prikazu cijelog bibliografskog zapisa, grafičkog prikaza građe na polici, mogućnosti korisničkog recenziranja, pružanja pregleda korisničkih recenzija te pružanje online vodiča za korištenje kataloga.

Navedeni rezultati daju na uvid da OPAC Muntpunt-a naspram OPAC-a GKZD-a prednost ostvaruje u kontekstu tipova pretraživanja i značajki bibliografskog prikaza, dok OPAC GKZD-a u usporedbi sa OPAC-om Muntpunt-a ostvaruje prednosti u vidu drugih značajki bibliografskih prikaza te jedne značajke koja se tiče korisničke pomoći. Kako god, unatoč navedenim prednostima koje OPAC GKZD-a sadrži (posebice u vidu korisničke pomoći), prednost koju belgijski OPAC ostvaruje je ipak znatnija. Kao glavni razlog za to se može uzeti činjenica da naprednije značajke pretraživanja zasigurno obogaćuju samo iskustvo pretraživanja pomoću kataloga. Posebno se može istaknuti korisnost pretraživanja po izdavaču, obzirom da u suvremenije doba pojedini izdavači pokrivaju određeno predmetno područje ili književni oblik. Isto tako, treba naglasiti i korisnost pretraživanja po dobnim skupinama, čime se znatno olakšava pronalaženje građe adekvatne za posebne skupine korisnika. Zaključno, iako OPAC knjižnice Muntpunt sveukupno ima tek četiri značajke više od OPAC-a GKZD-a, dodatan fokus na značajke koje čine razliku između ova dva OPAC-a ipak otkriva kako prednost stranog OPAC-a nije ostvarena samo po broju, nego i po prirodi značajki koje sadržava.

Usporedba stranog OPAC-a sa najmanjim i hrvatskog OPAC-a sa najvećim brojem značajki sa popisa već ukazuje na veći stupanj razvoja prisutan kod svjetskih OPAC-a, koji je u slučaju ostalih svjetskih OPAC-a dodatno istaknut obzirom na veći broj ostvarenih značajki. Primjerice, usporedba OPAC-a GKZD-a sa ostalim stranim OPAC-ima otkriva još veći razvoj po pitanju značajki pretraživanja kod OPAC-a VPL-a i NYPL-a. Ovi OPAC-i tako u sklopu svojih mogućnosti osnovnog pretraživanja sadržavaju i oznake (tag-ove), dok kanadski OPAC sadržava i popise (List) te korisnike kao moguće kriterije pretraživanja. Nadalje, razlika je prisutna i u okviru naprednog pretraživanja pa tako strani OPAC-i u usporedbi sa zadarskim OPAC-om (isto kao i kod osnovnog pretraživanja) omogućavaju oznake kao kriterij naprednog pretraživanja te elemente poput nagrada i identifikatora. Dodatno, napredno pretraživanje kod svjetskih OPAC-a podrazumijeva i mogućnost ograničavanja prema dostupnosti, kolekciji i sadržaju.

3.3.3. Međusobna usporedba značajki svjetskih OPAC-a

Nejednaka razina razvoja se može uočiti i stavi li se fokus isključivo na OPAC-e narodnih knjižnica u svijetu. U tom kontekstu je važno naglasiti razliku koja je prisutna između OPAC-a VPL-a i Muntpunt-a, kao online kataloga sa najvišim, odnosno najnižim postignutim brojem značajki u okviru svjetskih narodnih knjižnica. Belgijski OPAC zaostaje za kanadskim za čak 17 značajki. Također, VPL-ov OPAC sadrži čak 19 značajki koje izostaju kod Muntpunt-ovog OPAC-a, koje uključuju značajke koje spadaju u sve četiri ispitane kategorije značajki. Tako VPL-ov OPAC ostvaruje prednost po pitanju značajki pretraživanja u vidu mogućnosti osnovnog pretraživanja prema oznaci (tag-u), popisu (list) i korisniku te mogućnosti naprednog pretraživanja također prema oznaci, ali i nagradi. Isto tako, prednost ostvaruje i u okviru bibliografskog prikaza, sa mogućnostima korisničkog doprinosa u vidu dodavanja korisničkih oznaka i recenzija, kao i pregleda korisničkih oznaka, recenzija, dostupnih formata, opisa likova i popisa (osoblja i korisnika). Nadalje, i u vidu kategorije izlaza, službi, postrojenja i vanjskih poveznica, VPL-ov OPAC ostvaruje prednost sa mogućnostima sortiranja rezultata prema autoru te izvoza, odnosno preuzimanja dohvaćenih zapisa. Osim toga, za razliku od Muntpunt-ovog, VPL-ov OPAC korisnicima pruža i online vodič za korištenje kataloga. S druge strane, Muntpunt-ov OPAC u usporedbi sa VPL-ovim prednost ostvaruje tek u vidu dva elementa – osnovnog preraživanja prema izdavaču te mogućnosti skraćivanja upita prilikom pretraživanja.

Iz svega navedenoga, može se zaključiti da analiza rezultata evaluacije po pitanju OPAC-a svjetskih narodnih knjižnica pokazuje kako među njima postoje određene razlike u razini razvoja. Iako je svim ispitanim OPAC-ima narodnih knjižnica velik dio značajki zajednički, može se zaključiti kako gore navedene značajke po kojima se razlikuju ne spadaju u standard na kojega se svaka narodna knjižnica oslanja prilikom oblikovanja svojega OPAC-a. Također, gore navedena usporedba dvaju svjetska OPAC-a je pokazala kako znatan dio značajki koje VPL ostvaruje za razliku od belgijskog spada u OPAC 2.0 značajke (izrada i pregled korisničkih oznaka, recenzija, listi...).

3.3.4. Međusobna usporedba značajki hrvatskih OPAC-a

Radi dobivanja jasnijeg uvida u razvojne razlike među OPAC-ima u Republici Hrvatskoj, korisno je usporediti prisutnost značajki kod OPAC-a GKZD-a i GKMM-a. Riječ je o dvaju OPAC-a sa najvišim i najnižim brojem postignutih značajki u okviru hrvatskih OPAC-a. Pokazalo se kako zaderski OPAC za razliku od splitskog ima čak četrnaest značajki od kojih njih devet spadaju u kategoriju naprednog pretraživanja. Kako je već spomenuto, napredno pretraživanje izostaje kod OPAC-a GKMM, kao i KGZ-a i GKR-a, obzirom da se sve tri

navedene knjižnice oslanjaju na isti softver pri izradi svojih online kataloga. Kako god, ostale značajke po kojima OPAC GKZD-a ostvaruje prednost su kontrola izlaza, pregled dostupnih formata u cijelom bibliografskom prikazu, mogućnost kreiranja i pregled korisničkih recenzija te mogućnost sortiranja objekata prema relevantnosti. OPAC GKMM-a pak ostvaruje prednost po pitanju osnovnog pretraživanja po oznaci (tag-u), kao i pregled samih oznaka. Zatim, prednost je ostvarena i u vidu pregledavanja prema izdavaču, mogućnosti dodavanja dohvaćenih rezultata u košaricu, pregled stručnih recenzija i povezanih naslova sličnih autora. Konačno, OPAC GKMM-a pruža mogućnost sortiranja objekata prema autoru i popularnosti te mogućnost izvoza dohvaćenih zapisa, kao i njihovog prijenosa.

Provedena usporedba značajki hrvatskih OPAC-a sa najvišim i najmanjim brojem ostvarenih značajki sa popisa daje uvid u određene razlike između dva online kataloga. Također, vrijedi spomenuti kako se ovdje spomenute razlike mogu promatrati i u širem kontekstu, između OPAC-a KGZ-a, GKMM-a i GKR-a s jedne te GISKO-a i GKZD-a s druge strane. Prije svega, razlika koja se sama po sebi najviše ističe je odsutnost opcije naprednog pretraživanja kod OPAC-a prve skupine. OPAC-i KGZ-a, GKMM-a i GKR-a su ujedno i jedini od ispitanih online kataloga koji nemaju opciju naprednog pretraživanja, što samo po sebi upućuje kako je riječ o manji navedenih OPAC-a, bez obzira na njihovu solidnu učinkovitost pretraživanja putem opcije osnovnog pretraživanja. Nadalje, može se zaključiti kako mogućnost sortiranja rezultata prema relevantnosti kod OPAC-a GKZD-a također predstavlja veliku prednost naspram OPAC-a GKMM-a, iako vrijedi napomenuti kako splitski, zagrebački i riječki OPAC za razliku od zadarskog i osječkog pružaju mogućnost sortiranja rezultata prema autoru i popularnosti. U svakom slučaju, u okviru ispitanih OPAC-a u Republici Hrvatskoj postoje razlike. Ako se uzme u obzir broj ostvarenih značajki sa popisa, nudi se zaključak kako razlika između hrvatskih OPAC-a nije znatna. Ipak, razlike po pitanju prisutnosti, odnosno odsutnosti općeprihvaćenih značajki pretraživanja u OPAC-ima ipak presuđuju prednost u korist OPAC-a GKZD-a i GISKO-a.

3.3.5. OPAC 2.0 značajke

U nastavku je prikazana tablica koja izdvojeno prikazuje OPAC 2.0 značajke sa popisa za evaluaciju, zajedno sa brojem ispitanih OPAC-a u čijem se sastavu nalaze.

Tablica 2 OPAC 2.0 značajke i broj njihovog pojavljivanja

Značajka:	Broj ponavljanja:
Osnovno pretraživanje prema:	

1) Oznaci (tag)	5
2) Popisu (List)	1
3) Korisniku	1
Napredno pretraživanje prema:	
1) Oznaci (tag)	1
2) Popisu (List)	0
3) Korisniku	0
Mogućnost navigacije pomoću faseta	10
Hipertekstualne veze u prikazu cijelog bibl. zapisa:	
1) Ime autora	10
2) predmet	10
3) pozivni broj	1
4) serijal	4
Ograničavanje broja za prikaz zapisa (kontrola izlaza)	2
Prikaz korisničkih listi	3
Mogućnost dodavanja u košaricu	8
Pregled oznaka (tag-ova)	6
Dodavanje korisničkih oznaka (tag-ova)	3
Opis likova	2
O autoru	5
Isječak iz djela	2
Grafički prikaz mjesta na polici	6
Mogućnost korisničkog recenziranja	4
Pregled recenzija:	
1) Stručne	7
2) Korisničke	6
Pregled popisa:	
1) Osoblja	2
2) Korisnika	1
Povezani naslovi:	

1) Slični autori	8
2) Više od istog autora	9
Prikaz naslovnice djela	10
Mogućnost izvoza/preuzimanja dohvaćenih zapisa	4
Mogućnost prijenosa dohvaćenih zapisa (npr. putem e-maila)	6
Postoji online vodič za korištenje kataloga	8
Dostupan softver za provjeru pravopisa	10

Od ukupno 32 značajke koje predstavljaju karakteristike OPAC-a 2.0, njih četiri su prisutne kod svih evaluiranih OPAC-a. To su mogućnost navigacije pomoću fasete, hipertekstualne veze za imena autora te predmet u prikazu cijelog bibliografskog zapisa te prikaz naslovnice djela. Može se zaključiti kako spomenute značajke predstavljaju skupinu u okviru OPAC 2.0 značajki čija je vrijednost najviše preoznata. Tako u kontekstu provođenja pretraživanja, fasete predstavljaju standard za OPAC-e narodnih knjižnica kao iznimno koristan alat za probiranje rezultata pretraživanja. Isto vrijedi i za prisutnost hipertekstualnih veza za imena autora i predmet. Riječ je o elementima koji dodatno pospješuju navigaciju u svrhu pronalaženja naslova od interesa za korisnika. Osim toga, jasna je i prednost naslovnice djela kao elementa bibliografskog prikaza koji korisnicima pomaže pri identifikaciji traženih naslova.

Nadalje, pet je OPAC 2.0 značajki prisutno kod gotovo svih evaluiranih OPAC-a te u njih spadaju mogućnost dodavanja u košaricu, pregled stručnih recenzija, povezanih naslova od sličnih te od istog autora, kao i uključenost online vodiča za korištenje kataloga. Dominantna prisutnost ovdje spomenutih OPAC 2.0 značajki daje prostor za zaključak kako njihova važnost jest općeprihvaćena. Njihov mjestimični izostanak tako ne treba promatrati kao dokaz suprotnog, već tek kao izbor pojedine narodne knjižnice koja OPAC oblikuje. No isto tako, iznimni nedostatak pregleda sličnih autora kod OPAC-a GISKO-a i GKZD-a pokazuje kako izostanak određenih OPAC 2.0 značajki može biti i rezultat ograničenja softvera na kojemu se OPAC-i temelje.

Osrednje prisutne OPAC 2.0 značajke su osnovno pretraživanje prema oznaci (tag) te isto tako pregled oznaka, zatim hipertekstualne veze za serijale, podaci o autoru, grafički prikaz

mjesta na polici, mogućnost stvaranja i pregleda korisničkih recenzija te mogućnosti izvoza i prijenosa dohvaćenih rezultata.

Spomenuta skupina OPAC 2.0 značajki podrazumijeva slučajeve zanimljive raspodjele OPAC 2.0 značajki među svjetskim i hrvatskim OPAC-ima. Primjerice, pregled oznaka (tag-ova) je element prisutan kod tri od pet svjetskih, kao i tri od pet hrvatskih OPAC-a. Nadalje, prikaz podataka o autoru je značajka isključivo karakteristična za OPAC-e svjetskih narodnih knjižnica, dok je grafički prikaz smještaja naslova na polici češći kod hrvatskih OPAC-a.

Konačno, i skupina OPAC 2.0 značajki koje se najrjeđe pojavljuju daje detaljniji uvid u prakticiranje ovakvog tipa značajki. Tako se može primijetiti kako su značajke poput ograničavanja broja za prikaz zapisa i mogućnost dodavanja korisničkih oznaka značajke koje se pojavljuju tek u nekoliko ispitanih OPAC-a. To na neki način odskaje od očekivane učestalosti ovih značajki obzirom da je riječ o elementima koji korisnicima omogućuju interakciju sa online katalogom, što je sama bit OPAC-a 2.0 kao takvog.

Općenito gledajući, OPAC 2.0 značajke se češće pojavljuju kod OPAC-a narodnih knjižnica u svijetu nego kod OPAC-a 2.0 u Republici Hrvatskoj. Dokaz za to je rezultat provedene evaluacije koji je pokazao da je zbroj sveukupnih pojavljivanja ovog tipa značajki kod svjetskih OPAC-a 94, dok u slučaju hrvatskih OPAC-a spomenuti zbroj iznosi 68. Prema tome se može zaključiti kako hrvatske narodne knjižnice imaju prostor za napredak po pitanju uvođenja OPAC 2.0 značajki u svoje online kataloge, uzevši u obzir njihovu važnost i korisnost koja je u narodnim knjižnicama u svijetu itekako prepoznata. Ipak, važno je napomenuti kako unatoč učestalosti pojavljivanja OPAC 2.0 elemenata kod online kataloga narodnih knjižnica u svijetu, uključivanje svake od OPAC 2.0 značajke je izbor same narodne knjižnice koja oblikuje svoj online katalog. To je pokazao nedostatak pojedinih značajki kod vodećih svjetskih OPAC-a, u slučajevima u kojima su te iste značajke prisutne kod drugih OPAC-a.

4. Rasprava

Na temelju svega navedenoga, u nastavku slijedi pregled odgovora na početna istraživačka pitanja, kao i osvrt na odnos između rezultata dobivenih evaluacijom u ovome radu sa tvrdnjama iz starijih radova na temu značajka knjižničnih OPAC-a.

Koje značajke se najčešće, a koje najrjeđe nalaze u sastavu OPAC-a narodnih knjižnica u svijetu i Republici Hrvatskoj i što se na temelju toga može zaključiti o njihovoj važnosti?

Prije svega, u kontekstu pretraživanja važno je istaknuti mogućnost osnovnog pretraživanja pomoću ispitanih OPAC-a prema kriterijima ključne riječi, naslova, autora i predmeta, mogućnost korištenja booleovih operatora, omogućeno pregledavanje prema autorima, predmetu i novim naslovima te filtriranje dohvaćenih rezultata pomoću faseta kao one značajke koje ustupaju svi ispitani OPAC-i. Ove značajke pretraživanja se kao takve mogu promatrati kao temelj za ostvarenje kvalitetnog iskustva pretraživanja za korisnike OPAC-a narodnih knjižnica, obzirom da pokrivaju razne segmente procesa provođenja pretraživanja – od samog unošenja pojma za pretraživanje do naknadne navigacije kroz dobivene rezultate.

Nadalje, značajke koje čine dio bibliografskog prikaza kod svih ispitanih OPAC-a su uključivanje kratkog i dugog bibliografskog prikaza, hipertekstualne veze za imena autora i predmet te prikaz naslovnice djela. Riječ je o elementima za koje se na temelju njihove učestalosti može zaključiti da služe kao važna pomoć za korisnike prilikom identificiranja traženih naslova, ali isto tako i prilikom usmjeravanja na naslove koji su međusobno srodni po autoru i predmetu.

U vidu značajka koje se tiču izlaza, službi, postrojenja i vanjskih poveznica, kod svih ispitanih OPAC-a je omogućeno sortiranje prema naslovu i datumu, dok u okviru korisničke pomoći svi ispitani OPAC-i imaju odliku pristupačnosti te uključuju softver za provjeru pravopisa. Za ove značajke se može zaključiti kako dokazuju da narodne knjižnice shvaćaju važnost oblikovanja kvalitetnog online kataloga koji korisnicima samostalno nudi pomoć te kojega će kao takvoga oni moći samostalno koristiti.

Kakva je zastupljenost OPAC 2.0 značajki kod OPAC-a narodnih knjižnica u svijetu i u Republici Hrvatskoj?

Rezultati provedene evaluacije su pokazali da su OPAC 2.0 značajke među ispitanim OPAC-ima pretežito prisutne kod kataloga svjetskih narodnih knjižnica. Njihova prisutnost je najizraženija kod najbogatijih od ispitanih svjetskih OPAC-a, posebno u okviru njihovih bibliografskih prikaza, koji podrazumijevaju veći broj OPAC 2.0 značajki poput mogućnosti korisničkog označivanja, recenziranja, izrade korisničkih popisa i sl. Ovime je dokazano kako OPAC-i u svijetu nastoje potaknuti svoje korisnike na aktivnu interakciju te čak i na dodatno oblikovanje sadržaja koji svoje mjesto nalazi u sastavu OPAC-a. Za razliku od OPAC-a u svijetu, hrvatski OPAC-i na OPAC 2.0 značajke stavljaju osjetno manji naglasak, čime se njihov bibliografski prikaz više ostvaruje prvenstveno kao informativno, ali ne nužno i interaktivno sučelje. Obzirom na činjenicu da vodeće narodne knjižnice u svijetu važnost

OPAC 2.0 značajki znatno više uzimaju u obzir, može se zaključiti da bi one hrvatskim narodnim knjižnicama mogle poslužiti kao uzor za dodatno unaprjeđenje svojih online kataloga po pitanju interaktivnosti.

U kakvom su odnosu (po pitanju razvoja) OPAC-i u svijetu te OPAC-i u Republici Hrvatskoj?

Usporedba dvije skupine OPAC-a narodnih knjižnica, je pokazala kako, unatoč pojedinim značajkama po kojima hrvatski OPAC-i imaju prednost u usporedbi sa svjetskima, općenito gledajući se ipak nalaze na slabijoj razini razvoja po pitanju najvažnije uloge online kataloga – mogućnostima pretraživanja. Ako se tome još doda i već spomenuta prednost po pitanju OPAC 2.0 značajki kod svjetskih OPAC-a, lako je zaključiti da svjetski naspram hrvatskih online kataloga ostvaruju prednost po svim bitnijim karakteristikama suvremenog kataloga te im kao takvi mogu predstavljati uzor za napredak.

Konačno, nakon provedene evaluacije se još jednom vrijedi osvrnuti na već prethodno navedena viđenja OPAC 2.0 značajki opisana u starijim istraživanjima koja se dotiču potencijala OPAC-a nove generacije. Konkretno, vrijedi se osvrnuti na zaključke istraživanja Spiteri (2007) koja naglašava uporabu nekontroliranog rječnika kao glavni uzrok nepouzdanosti oznake (tag-a) kao OPAC 2.0 značajke. Isto tako, Ajiferuke i Goodfellow (2013) napominju da variranje formi korisničkih oznaka isto tako ne dokazuje njihovu prednost kao dio online kataloga. Osim toga, istraživanje Osbornea i Coxa (2015) je rezultiralo mišljenjem da je za korisničku interakciju sa OPAC-om preduvjet korisnička zainteresiranost, koja je općenito gledajući slaba.

Evaluacije provedena u ovome radu je pokazala kako, unatoč određenim sumnjama koje su se u prošlosti vezivale za uključivanje OPAC 2.0 značajki u knjižnične online kataloge, ova vrsta značajki u vrijeme pisanja rada predstavlja itekako zaživjelu dimenziju OPAC-a narodnih knjižnica, barem što se svjetske razine tiče. Iako se za dio ispitanih OPAC 2.0 značajki ispostavilo da se tek osrednje pojavljuju u suvremenim OPAC-ima narodnih knjižnica, one ipak jesu prisutne kod onih najrazvijenijih kataloga. Također, iako se uistinu pokazalo kako rječnik kojim se korisničke oznake u ispitanim OPAC-ima oblikuju jest nekontroliran, sama mogućnost izrade oznaka predstavlja značajku koja se kod najrazvijenijih OPAC-a aktivno koristi, isto kao i druge OPAC 2.0 značajke poput korisničkih recenzija. Stoga se može zaključiti kako ova vrsta značajki u knjižničnim OPAC-ima može ostvariti kvalitetnu ulogu, što je u svakom slučaju potrebno dodatno potpomognuti poticanjem i usmjeravanjem korisnika na njihovu uporabu. U slučaju OPAC- a kod kojih OPAC 2.0 značajke pak nisu na izraženoj razini razvoja, postoji mogućnost da upravo preduvjet promocije spomenutih značajki nije zadovoljen, što se u

konačnici odražava na njihovu slabu iskorištenost. Kako god, može se zaključiti da one narodne knjižnice u svijetu čiji OPAC-i su se pokazali kao najnapredniji čine kvalitetan primjer prakticiranja OPAC 2.0 karakteristika, bez obzira na prethodne nesigurne prognoze iz struke.

5. Zaključak

Pregled literature na temu razvoja knjižničnih OPAC-a je dao uvid u razne poglede na ulogu koju oni moraju ostvariti u okviru djelovanja knjižničnih ustanova. Tako se njihova prvotna usredotočenost na pojednostavljenje poslovnih procesa knjižnica s vremenom pomiče na korisničke potrebe. One se pak izrazito mijenjaju sa pojavom world wide web-a i mogućnostima koje dovodi pojava Web 2.0 značajki. U konačnici, ideja o unaprjeđenju prilagođenosti online kataloga knjižničnim korisnicima dovodi i do pojave ideje o OPAC-u 2.0, čiji se interaktivni elementi promatraju kao inovacija prilagođena suvremenom korisniku. Ipak, detaljniji pregled literature je pokazao i određenu sumnju vezanu za pouzdanost OPAC 2.0 značajki, prije svega iz razloga što njihova uporaba podrazumijeva uključivanje korisnika u stvaranje sadržaja poput recenzija, oznaka ili popisa. Time se javlja rizik stvaranja nekontroliranog sadržaja čija se usmjeravačka priroda stavlja pod upit.

Evaluacije provedene u praktičnom dijelu ovoga rada su pokazale kako OPAC 2.0 značajke čine sastavni dio niza OPAC-a narodnih knjižnica u svijetu te u određenoj količini i u Republici Hrvatskoj. Ipak, ističe se vodstvo svjetskih OPAC-a narodnih knjižnica u vidu bogatstva OPAC 2.0 značajkama, što hrvatske narodne knjižnice mogu uzeti kao uzor za unaprjeđenje svojih OPAC-a. Nadalje, obzirom da neke od vodećih narodnih knjižnica u svijetu poput Vancouver Public Library-a i New York Public Library-a uključuju OPAC 2.0 značajke u sastav svojih online kataloga te da ih korisnici aktivno koriste, može se zaključiti kako ovaj tip značajki može ostvariti itekakav doprinos za knjižnične online kataloge, pri čemu glavni uvjet za njihovu iskorištenost ostaje promocija te korisničko usmjeravanje.

Konačno, rezultati provedene evaluacije su pokazali kako se svjetski OPAC-i općenito gledajući nalaze na višoj razini razvoja u odnosu na hrvatske te iako u nekim slučajevima ispitanih OPAC-a razlika nije znatna po pitanju broja ostvarenih značajki, detaljniji pogled na značajke koje svjetski OPAC-i sadržavaju otkriva kako je riječ o značajkama koje osiguravaju bogatije iskustvo pretraživanja. Ako se prednosti po pitanju mogućnosti pretraživanja, koja čini osnovu knjižničkog kataloga, doda gore navedena prednost koju OPAC-i svjetskih knjižnica ostvaruju u kontekstu OPAC 2.0 značajki, jasno se ističe njihova prednost, određena činjenicom

da nadilaze isključivo informacijsku ulogu knjižničnog OPAC-a te se jednako tako okreću i onoj interaktivnoj.

6. Literatura

1. Adhe, G. D., Mukhyadal, B. G. (2014) Library automation: issues and applications. Knowledge Librarian [online], 1 (2), 147-161. Dostupno na: <https://silo.tips/download/library-automation-issues-and-applications> [datum pristupa: 25.3.2022.]
2. Aghauche, E., Umeaku, C. (2016) Online Public Access Catalog (OPAC). U: Ifeyinwa Anyaegbu, M. (ur.), Use of Library and Information Literacy for Higher Education. Awka Anambra State Nigeria : Potential Books
3. Ajiferuke, I., Goodfellow, J.L. (2013) Paper: Evaluation of the effectiveness of tag as an access point in a public library OPAC. Proceedings of the Annual Conference of CAIS / Actes du congrès annuel de l ACSI
4. Antelman, K., Lynema, E., Pace, A. (2006) Toward a Twenty-First Century Library Catalog. Information Technology and Libraries, 25 (3), 128-139.
5. Barbarić, A. (2003) Povijesni pregled razvoja OPAC-a. Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 46 (3/4), 48-58.
6. Christensen, A.. (2013) Next-generation catalogs - what do users think?. U: Chambers. (ur.), Catalogue 2.0: The Future of the Library Catalogue. Facet, 1-15.
7. Flickr (2022) Dostupno na: <https://www.flickr.com/> [20.4.2022.]
8. Ghazali, M.M., Mansor, Y. (2011) OPAC evolution. U: Mansor, Y. Abu Bakar, A.B. (ur.), Research works in library and information science. IIUM Press, 60-65
9. Jetty, S., Anbu K, J. P., Jain, P. K. and Hopkinson, A. (2011) OPAC 2.0: towards the next generation of online library catalogues. U: International Conference of Asian Special Libraries. Tokyo.
10. Kinsella, J., Bryant, P. (1987) Online public access catalog research in the United Kingdom: an overview. Library Trends, 35 (4), 619-629.
11. Kumar, S., Bansal, J. (2012) Evaluation and Comparison of Features of OPACs in University Libraries of Chandigarh and Punjab (India). IASLIC Bulletin, 57 (3), 157-169.
12. Library Thing (2022) Dostupno na: <https://www.librarything.com/> [20.4.2022.]
13. Lončarić, L. (2017) Usporedba sučelja kataloga nove generacije: Crolist Vero i Zaki. Diplomski rad, Zagreb : Filozofski fakultet
14. Luong, T., Liew, C. L. (2009) The evaluation of New Zealand academic library OPACs: A checklist approach. The Electronic Library, 27, 376-393.

15. Marchionini, G. (1996) Information Seeking in Electronic Environment. *Journal of Education for Library and Information Science*, 9 (1), 27-60.
16. Merčun, T., Žumer, M. (2008) New generation of catalogues for the new generation of users: A comparison of six library catalogues. *Program*, 42, 243-261.
17. Osborne, H.M., Cox, A. (2015) An investigation into the perceptions of academic librarians and students towards next-generation OPACs and their features. *Program*, 49 (1), 23 - 45.
18. Spiteri, L. (2007) The use of collaborative tagging in public library catalogues. *Proceedings of the American Society for Information Science and Technology*, 43 (1), 1 – 5.
19. Swanson, D. R. (1964) Dialogues with a Catalog. *The Library Quarterly: Information, Community, Policy*, 34(1), 113 – 125.
20. Wilson, K. (2007) OPAC 2.0: Next generation online library catalogues ride the Web 2.0 wave!. *Online Currents*, 21 (10), 406-413.

Mrežne stranice ustanova

1. Auckland Council Libraries (2022) Dostupno na: <https://www.aucklandlibraries.govt.nz/Pages/about-us.aspx> [15.6.2022.]
2. Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek (2022) Dostupno na: <https://www.gskos.unios.hr/index.php/misija-i-vizija/> [22.6.2022.]
3. Gradska knjižnica Marka Marulića (2022) Dostupno na: <https://www.gkmm.hr/kategorija/o-nama> [20.6.2022.]
4. Gradska knjižnica Rijeka (2022) Dostupno na: <https://gkr.hr/O-nama> [20.6.2022.]
5. Gradska knjižnica Zadar (2022) Dostupno na: <https://www.gkzd.hr/content/kratki-opis-o-gkzd> [22.6.2022.]
6. Knjižnice grada Zagreba (2022) Dostupno na: <https://www.kgz.hr/hr/o-nama/misija-vizija-i-strategija/222> [20.6.2022.]
7. Muntpunt (2022) Dostupno na: <https://www.muntpunt.be/wat-muntpunt> [15.6.2022.]
8. New York Public Library (2022) Dostupno na: <https://www.nypl.org/help/about-nypl> [15.6.2022.]
9. OBA (2022) Dostupno na: <https://www.oba.nl/over-ons.html> [15.6.2022.]
10. Vancouver Public Library (2022) Dostupno na: <https://www.vpl.ca/about> [15.6.2022.]

Popis slika i tablica

Popis slika

Slika 1. Vancouver Public Library – OPAC.....	28
Slika 2. New York Public Library – OPAC.....	29
Slika 3. Auckland Council Libraries - OPAC.....	30
Slika 4. Muntpunt – OPAC.....	31
Slika 5. OBA – OPAC.....	32
Slika 6. Knjižnice grada Zagreba – OPAC.....	33
Slika 7. Gradska knjižnica Marka Marulića – OPAC.....	34
Slika 8. Gradska knjižnica Rijeka – OPAC.....	34
Slika 9. Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek – OPAC.....	35
Slika 10. Gradska knjižnica Zadar – OPAC.....	36

Popis tablica

Tablica 1. Poredak ispitanih OPAC-a prema postignutim značajkama.....	40
Tablica 2. OPAC 2.0 značajke i broj njihovog pojavljivanja.....	48

Prilozi

Popis značajki (engl. *checklist*) korišten za evaluacije OPAC-a

Evaluacije OPAC-a										
	VP	NY	A	MUN	OB	KG	GKM	GK	GISK	GKZ
	L	PL	CL	T	A	Z	M	R	O	D
Tipovi pretraživanja										
Osnovno pretraživanje										
Osnovno pretraživanje prema:										
1) Ključnoj riječi										
2) Autoru										
3) Naslovu										
4) Predmetu										
5) Oznaci (tag)										
6) Popisu (List)										
7) Korisniku										
8) Formatu										
9) Izdavaču										
Napredno pretraživanje										
Napredno pretraživanje prema:										
9) Ključnoj riječi										
10) Autoru										
11) Naslovu										
12) Predmetu										
13) Oznaci (tag)										
14) Popisu (List)										
15) Nagrada										
16) Korisniku										
17) Identifikatoru										
18) Izdavaču										
Ograničavanje naprednog pretraživanja prema:										
1) Jeziku										
2) Lokaciji										
3) Dostupnosti										
4) Kolekciji										

5) Sadržaju											
6) Godini objave											
7) Formatu											
8) Dobnim skupinama (publika)											
Mogućnost pretraživanja pomoću Booleovih operatora											
Mogućnost skraćivanja											
Mogućnosti pregledavanja:											
1) pregledavan je prema autorima											
2) pregledavan je prema predmetu											
3) pregledavan je prema izdavaču											
4) pregledavan je prema novim naslovima											
Mogućnost navigacije pomoću faseta											
Pretraživanje pomoću tezaurusa											
Bibliografski prikaz											
Pružanje bibliografskih prikaza:											
1) kratki prikaz											
2) dugi prikaz											
Hipertekstualne veze u prikazu cijelog bibl. zapisa:											
1) Ime autora											
2) predmet											
3) pozivni broj											
4) serijal											

Ograničavanje broja za prikaz zapisa (kontrola izlaza)											
Pregled dostupnih formata u cijelom bibl. prikazu											
Prikaz korisničkih listi											
Mogućnost dodavanja u košaricu											
Pregled oznaka (tag-ova)											
Dodavanje korisničkih oznaka (tag-ova)											
Opis likova											
O autoru											
Isječak iz djela											
Pregled nagrada											
Grafički prikaz mjesta na polici											
Mogućnost korisničkog recenziranja											
Pregled recenzija:											
1) Stručne											
2) Korisničke											
Pregled popisa:											
1) Osoblja											
2) Korisnika											
Povezani naslovi:											
1) Slični autori											
2) Više od istog autora											
Prikaz naslovnice djela											
Izlaz, službe, postrojenja i vanjske poveznice											
Mogućnost sortiranja objekata prema:											
1) autoru											
2) naslovu											
3) relevantnost i											
4) klasifikaciji											
5) datumu											
6) formatu											

7) Popularnost i										
8) predmetu										
Mogućnost izvoza/preuzimanja i dohvaćenih zapisa										
Mogućnost prijenosa dohvaćenih zapisa (npr. putem e-maila)										
Korisnička pomoć										
Postoji online vodič za korištenje kataloga										
Pristupačno korisnicima, ne zahtijeva pomoć osoblja										
Dostupan softver za provjeru pravopisa										
Ukupno: 75										

Usporedne evaluacije OPAC-a izabranih narodnih knjižnica u Republici Hrvatskoj i svijetu

Sažetak

Rad se bavi pojavom i razvojem knjižničnih OPAC-a te uključuje evaluacije provedene nad izabranim OPAC-ima narodnih knjižnica u svijetu i Republici Hrvatskoj. Prvi dio rada tako uključuje pregled literature na temu kontinuiranog napretka knjižničnih kataloga, koji se s vremenom sve više okreću potrebama korisnika. Orijentiranost na korisničke potrebe, koje s vremenom uvelike postaju određene pojavom interaktivnih sučelja na world wide web-u, s vremenom dovodi do pojave ideje o OPAC-u 2.0 - varijanti knjižničnog online kataloga prilagođenoj suvremenom korisniku. Spomenuta ideja o OPAC-ima 2.0, uz predviđene prednosti poput uključivanja korisnika u stvaranje sadržaja na sučeljima knjižničnih kataloga isto tako nailazi i na kritiku, čiji je pregled detaljnije prikazan u radu.

Provedene evaluacije u radu su usredotočene na utvrđivanje učestalosti OPAC 2.0 značajki kod izabranih OPAC-a pet narodnih knjižnica u svijetu te pet narodnih knjižnica u Republici Hrvatskoj. Cilj je bio utvrditi koje od ispitanih značajki se najčešće i najrjeđe pojavljuju u sastavu izabranih OPAC-a, utvrditi koje OPAC 2.0 značajke su aktualne kod ispitanih OPAC-a te u konačnici zaključiti razliku između svjetskih i hrvatskih OPAC-a po pitanju razine razvoja.

Rezultati provedenih evaluacija su u konačnici omogućili detaljan pogled na učestalost ispitanih značajki, koja je pobliže opisana u radu. Nadalje, po pitanju OPAC 2.0 značajki se pokazalo kako ih svjetske narodne knjižnice zaista uključuju u sastav svojih OPAC-a, čime je dokazan njihov pozitivan doprinos knjižničnim katalogima. Zaključno, konačna usporedba rezultata svjetskih i hrvatskih narodnih knjižnica pokazuje prednost koju svjetski OPAC-i ostvaruju, čime se nameću kao mogući uzor za daljnji napredak OPAC-a narodnih knjižnica u Republici Hrvatskoj.

Ključne riječi: OPAC, OPAC 2.0, narodne knjižnice, katalog nove generacije, evaluacija

Comparative OPAC evaluations of selected public libraries in the Republic of Croatia and the world

Summary

The paper deals with the emergence and development of library OPACs and includes evaluations conducted on selected OPACs of public libraries in the world and in the Republic of Croatia. The first part of the paper thus includes a review of the literature on the topic of continuous progress of library catalogs, which over time increasingly turned to the needs of users. Orientation to user needs, which over time became largely determined by the emergence of interactive interfaces on the world wide web, eventually leads to the idea of OPAC 2.0 - a variant of the library online catalog adapted to the modern user. The mentioned idea of OPAC 2.0, in addition to the envisaged advantages such as involving users in the creation of content on the interfaces of library catalogs, also encounters criticism, the review of which is presented in more detail in the paper.

The evaluations conducted in this paper are focused on determining the frequency of OPAC 2.0 features in selected OPACs of five public libraries in the world and five public libraries in the Republic of Croatia. The aim was to determine which of the examined features most often and most rarely appear in the selected OPACs, to determine which OPAC 2.0 features are currently included in tested OPACs and finally to conclude the difference between world and Croatian OPACs in terms of level of development.

The results of the evaluations ultimately provided a detailed view of the frequency of the examined features, which is described in more detail in the paper. Furthermore, in terms of OPAC 2.0 features, it has been shown that the World Public Libraries do include them in their OPACs, proving their positive contribution to library catalogs. In conclusion, the final comparison of the results of world and Croatian public libraries shows the advantage that world OPACs achieve, which renders them as a possible model for further progress of OPACs of public libraries in the Republic of Croatia.

Key words: OPAC, OPAC 2.0, public libraries, new generation catalog, evaluation